PETRAS VILEIŠIS.

LIETUVIŲ-LENKŲ GINČAS.

KAUNAS
1922

PETRAS VILEIŠIS.

LIETUVIŲ - LENKŲ GINČAS

KAUNAS
1922

2683

PETRO VILEIŠIO
GIMNAZIJOS
MUZIEJUS

PRAKALBA.

Pernai rugsėjyje ir gruodyje aš išleidau užsienyje dvi knyguti prancūzų kalba „Le Conflit Polono—Lithuanien“ — Lietuvių-Lenkų ginčas.

Tų knygelių tikslas — supažindinti Europos Vakarus su Lietuvos padėtimi, bent žvelgiant į mūsų ginčą su lenkais, ir atremti tas neteisingas žinias, kurias lenkai mūsų nenaudai užsienyje platina.

Kai kurie iš tilpusiųjų tose knygelėse straipsnių — penki pirmieji — buvo patalpinti savu laiku „Lietuvos Balse“.

Taigi dabar dvi viršminėti knyguti, sujungęs į vieną, čion paduodu mūsų kalba ištisai.

P. Vileišis.

26—Sausio—1922 m.
Kaunas.

Pastaba del „Wilno ar Vilnius“.

Laikraštyje „Le Correspondent“ (Nr. 1403) yra p. Stary'o straipsnis, pavadintas „Wilno ar Vilnius“?

Straipsnis eina per 29 puslapius. Pabaigoje autorius sako: „Bet, tikrai sakant, visų tų abejotinų tvirtinimų nagrinėjimas yra antraeilis šio raštelio dalykas. Buvo svarbu išrodyti, jog Kauno Valdžia neturi jokios etnografinės teisės nei į Vilnių nei į jo žemę, nei dabarties nei praeities atžvilgiu, — teisės, kuria pravarta būtų susidomėti. Tikiuosi atlikęs šią pareigą“.

Bet aš tam netikiu.

Po trijų metų gimus p. Stary'ui, tariant 1851 m., išėjo rusiškai parašyta pulkininko Kareivos knyga „Vilniaus gubernija“. Toje knygoje yra etnografinis Vilniaus gub. gyventojų žemėlapis. Žiūrinėdamas tą žemėlapį, matai, kad siena tarp lietuvių ir gudų 1851 m. ėjo per Smurgainius (Smorgon) ir Krėvą. Taipo pat ir gyventojai Ašmenos, Lydos, Vilniaus ir Trakų apskričių 1851 m. buvo lietuviai. Kad dabar dauguma tų gyventojų pavirto gudais, tai atsitiko del lietuvių

politinio padėjimo. Per 40 metų, tariant nuo 1864 ligi 1904 metų rusų vyriausybė griežtai draudė spausdinti ir pardavinėti lietuviškas knygas. Taipo pat buvo užginta rusų vyriausybės nuo 1862 ligi 1914 m. karo, imti lietuvius katalikus valdininkais visose valstybės įstaigose Kauno, Vilniaus, Gardino, Vitebsko, Minsko ir Mogilevo gubernijose. Štai priežastis, kodel daugumas apsišvietusių lietuvių turėjo palikti savo šalį ir keliauti į Rusiją, Lenkiją, Ameriką, Angliją, kad ten galėtų pelnytis sau duonos.

Taipo pat politinės priežastys neleido lietuviams atsiduoti prekybai, kuri jau nuo amžių randasi žydų rankose, ir štai kodel mūsų miestai apgyventi daugiausia žydų.

Kai dvarininkai, tai daugumas jų lenkai, tos pat lietuvių kilties, kaip ir sodiečiai, išvirtę gudais. Skaičius lenkų nesiekė daugiau kaip 3%.

Žodžiu: kadangi Vilniaus srities sodžiaus gyventojai viršija miesto gyventojus ir kadangi tie gyventojai nors ir ne lietuviai dabar, bet yra šiaip ar taip lietuvių kilties, tai lietuviai, o ne lenkai pilnai turi etnografinės teisės ir į Vilniaus miestą ir į jo žemę.

Čia reikia pastebėti, kad p. Stary'o tvirtinimas, jog gudai esą slavai, yra klaidingas, kaip rodo aukščiau paduodamas pavyzdys.

Tautos vienumas Lietuvoje yra matyti ir iš trobesių. Visi kaimai nuo Liepojaus ligi Vitebsko

ir Mogilevo yra to lygaus tipo: visai kitaip statomos trobos Lenkijoje ir Rusijoje.

Dabar pažiūrėkime Lietuvos teisių praeities atžvilgiu.

Kad trumpiau būtų, pasakysime pagrindines Liublino Unijos sąlygas:

a) Liublino Unijos sudarytai valstybei buvo duotas vardas: „Rzecz Pospolita Obojga Narodów" — Dviejų Tautų Respublika, ir tas vardas paliko ligi paskutinės Respublikos valandos.

b) Abi tautos, lietuviai ir lenkai, turėjo atskiras žemės ribas, ir tos žemės tikrai darė dvi respublikas: Lietuvą ir Lenkiją.

c) Žemė, kuri prigulėjo Lietuvai, buvo sudaryta iš Rusų imperijos (buvusios prieš karą) gubernijų:

Vitebsko, Vilniaus, Kauno, Suvalkų, Gardino, Minsko, Mogilevo, Įgaunių, Lyvų ir Kuršo.

d) Tą žemę Lietuva valdė suvereno teisėmis: turėjo savo įstatymų kodeksą, savo armiją, savo pinigus, savo muitines ir savo atstovus prie svetimų valstybių.

e) Tas pats karalius buvo Lietuvai ir Lenkijai, taipo pat įstatymų leidimo įstaiga — Seimas ir Senatas. Ir priešininkai buvo tie patys abiem kraštam.

f) Padalinus Respubliką, Rusijos imperatoriai vadindavosi Lenkijos karaliais ir didžiaisiais Lietuvos kunigaikščiais.

Visa tai rado, jog Lietuvos Valdžia turi istorijos teisių ne tik į Vilniaus miestą su jo žeme, bet taipo pat į visą Lietuvos žemę.

Lenkai tačiau atmeta tas teises, ir p. Stary's sako: Palieka nieko nelaukiant vien Lenkijos Respublikai prijungti Vilnius ir tas kraštas, kurs šiandien yra vadinamas „Vidurinė Lietuva".

Taip tai teutonų sistema: „Macht vor Recht", norima Lietuva suskaldyti. Bet jau nebe pirmas sykis lenkams darbuotis Lietuvos žemėje.

Kitados jie buvo pasikvietę teutonų ricierių Ordiną lietuviams stabmeldžiams versti krikščionimis, — versti, jei ne gera valia, tai pajėga.

Apaštališkasis Sostas pritarė ir šaukė Europos ricierius ir tautas eiti pagalbon ricierių Ordinui.

Popežiaus balsan prasidėjo kryžiaus žygiai; vokiečiai, lenkai, prancūzai, čekai ir kiti, norėdami gauti nuodėmių atleidimo, skubinos Ordinui talkon vykinti jo tikslą: versti Lietuvą į kristianizmą.

Koks buvo to galas? Per šimtą metų šalis apgyventa lietuvių padermės, kurios šaka buvo ir prūsai, — šalis, kuri savo riba siekė nuo Turmonės (Thorn) ligi Geduonės (Dancigo) ant dešinio Vistulos kranto ir kuri nuo to daikto ėjo palei Baltijos jūrą beveik ligi Klaipėdos, liko užimta teutonų Ordino; lietuvių giminės buvo išdegintos, išžudytos ir ištremtos.

Įsigalėjęs toje šalyje teutonų Ordinas pirmučiausia pradėjo grasyti Lenkijai, ir tik Lietuva, lenko istoriko Bobrzynskio nuomone, išgelbėjo Lenkiją nuo pražūties.

Toliau, paskesniais amžiais, teutonų ordinas, įsistiprėjęs toje pat šalyje, įsteigė Prūsijos karalystę, kuri tapo pati svarbioji 1914 metų karo priežastis.

Taip tad Lenkija yra įkūrusi lietuvių kaštu Prūsiją.

Dar nėr visa.

Barniais ir ginčais, grasinimais intrigomis, kurios tęsėsi daugiau kaip šimtą metų, lenkai išplėšė iš lietuvių gausingas Volinijos, Ukrainos ir Podolijos žemes.

Rezultatai buvo kuoblogiausi: Lietuva, užleidusi Lenkijai beveik pusę savo žemės, nebegalėjo, kaip kitados, turėti įtakos valstybės reikaluose; kadangi lenkai nesugebėjo valdyti jiems perleistų šalių, labiausia Ukrainos, ir kadangi neteisingai elgėsi, tai jie iššaukė gyventojų sukilimą, ir tie maištai ištikrųjų buvo didžiausia valstybės suirimo priežastis.

O dabar.

Dabar lenkai, sąjungininkų palaikomi ir jų apsčiai aprūpinami karo medžiaga, turi pagrobę Lietuvos sostinę ir jos žemės dalį, ir juokdamies iš lietuvių, klausia: „Wilno ar Vilnius?"

Tikrai Wilno, ponai Stary'au!

„Macht vor Recht".

Suum cuique — kiekvienam kas jo.

Kas mums gali šią valandą daugiau rūpėti, jei ne Brukselės derybos? Ir aš jų reikalu noriu atsiliepti.

Specialinis „Le Temps“ korespond. (V—17) rašo iš Brukselės:

„Vilnius galėtų prigulėti Lietuvai ir mažumos teisės Lietuvoje galėtų būti apsaugotos dvikantone politikos organizacija. Lenkija už tą pasiaukojimą atpildui gautų patikrintą išėjimą į jūrą ir ūkio atžvilgiu abi valstybi turėtų lygių teisių. Visų pirma betgi reiktų susitarti del abiejų valstybių užsienio politikos ir bendro apsigynimo suderinimo.

„Tokia formula čia minima. Ir kitos panašios formulos gali būti svarstomos. Bet kadangi sunku būtų tikėtis, ar šios dvi delegacijos savo noru dabar susitars, tai manoma, jog Tautų Sąjunga turėtų imtis iniciatyvos šiam klausimui išspręsti“.

Štai į kokį tinklą nori mus pagauti. Tas tinklas yra austas ir Vakarų Europos, ypač Prancūzijos ir Belgijos; lenkai yra taip nustatę visuo-

menę, kad jai rodosi, jog toks reikalo išsprendimas geriausiai apsaugos, besiginčiojančius kraštus nuo „balkanizavimo“.

Mano nuomone, toks nusprendimas būtų visiškai netikęs ir padarytų iš mūsų krašto „antruosius Balkanus“. Spręsti reikia taip, kad taika išliktų visados: reikia atiduoti kiekvienam kraštui kas jam priguli.

Suum cuique.

Ko nori Lenkija? Ji nori Lietuvos dalį užgriebti. Atstatydama savo tėvynę, ji nesitenkina ta žeme, kuri jai senovėje prigulėjo, bet stengiasi padidinti ją svetimais kraštais.

Ir iš ko? Iš lietuvių, su kuriais jie, lenkai, nuo 1386 metų buvo susibendravę, su kuriais per šimtmečius iš vieno dirbo, kuriuos vadindavo savo broliais, iš kurių yra viso gero prityrę. Negana žemės, jie nori dar Lietuvos širdį išplėšti — Vilnių, Lietuvos sostinę pasisavinti!

Tautų Sąjunga, kuri sprendžia mūsų bylą, turi gerai žinoti, kas yra patriotizmas, tėvynės meilė. Ji tai įrodė paskutinėje savo kovoje su priešais. Taigi ir turėtų žinoti tikruosius mūsų santykius su Lenkija ir minti neužsiminti apie mūsų federaciją su Lenkais.

Jei T. S-ga delto rimtai kalba apie tai, tad, matyti, nežino. Mūsų pareiga buvo išaiškinti. Savo priedermės nepildydami, davėme lenkams progos apdumti akis Vakarų visuomenei.

Laikraštis „Le Temps“ yra rimtas. Bet skaitant minėtąjį jo straipsnį, sunku susiturėti nuo pasibiaurėjimo riksmo.

„Lenkų delegacija gina šį dėsnį: Vilnius yra lenkų miestas. Prieš mūsų norą buvo atsisakyta nuo plebiscito. Mes neprileisime... etc“.

Kuo remdamiesi lenkai tvirtina, kad „Vilnius yra lenkų miestas“? Gal tuo, kad jų ten dauguma? To nėra. Ten žydų dauguma. Gal tuo, kad ten namų dauguma lenkų nuosavybė? Ir to nėra. Katedra, Šv. Jono ir kitos bažnyčios, Universiteto rūmai, Lietuvos iždo pastatyta. Gal tuo, kad dabar Vilnius Želigovskio rankose? Jei taip, tai kita kalba.

„Mes neprileisime“ — taip sakyti lenkai galėtų, jeigu jų būtų dauguma Vilniaus srityje. Bet jos toli gražu nėra.

Gal kas man pasakys, kodel statau lenkus šalia žydų, o ne lietuvių. Žydai ir lenkai yra mažumos mūsų krašte, o lietuviai dauguma. Ir nors jų Vilniuje būtų mažiau, negu lenkų su žydais, tai vis delto Vilnius turi būti sugrąžintas Lietuvai, nes tai sostinė, kurios trokšta visa šalis.

„Ir mažumos teisė Lietuvoje galėtų būti apsaugota dvikantone politikos organizacija“. Ką tai reiškia? Negaliu suprasti, ir stengdamasis atspėti, galėčiau apsirikti ir todel nespėju. Žinau tik viena, kad kiekvienoje mūsų krašto apskri-

tyje lenkų yra mažuma, ir kad jos teisė visur jau apsaugota. Taigi nėra pamato dvikantonės politikos organizacijai.

„Vilnius galėtų prigulėti Lietuvai... Lenkija už tą pasiaukojimą atpildui gautų patikrintą išėjimą į jūrą“.

Už kokį pasiaukojimą, kad Vilnių lietuviams užleidžia? Taip būtų galima kalbėti, jei mes tebegyventume hunų įsigriovimo Europon metu, o ne šiandien, kada T. Sąjunga yra apsiėmusi visiškai kitais, negu hunų, principais spręsti tautų nesutikimus.

Jei „Lenkai gautų patikrintą išėjimą į jūrą“, tai T. Sąjunga pripažintų, jog Lenkija yra gerai padariusi, užgriuvus ant Lietuvos ir užėmus jos sostinę: už tai priguli jai padėka—jūros išėjimo pavidalu.

Ne padėka, bet bausmė lenkams privolo būti paskirta. Ir tos bausmės minimumas — tai atlyginimas Lietuvai visų tų žalų ir ieibių, kurių jie yra jai pridirbę.

Kaip turėtų elgtis T. Sąjunga, spręsdama lenkų-lietuvių ginčą? Ji turėtų, mano nuomone, atidėti šalin lietuvių ir lenkų delegacijų įduotus pareiškimus, pasiimti į savo rankas Liublino Unijos aktą ir visą tą žemę, kuri tuo aktu Lietuvai priderėjo, o dabar yra Lenkijos rankose, sugrąžinti Lietuvai.

Tai vienintelis teisingas lietuvių-lenkų klausimo išsprendimas, ir tik tokiu būdu tegalėtų T. Sąjunga panaikinti „balkanizmą“ mūsų krašte ir jam suteikti rimties.

Bet nelaimė: Lenkija nesutinka su tuo. Tai, girdi, pasenęs dokumentas. Netiesa Dancigo ir Aukštosios Silezijos klausime Lenkija naudojasi dar senesniu dokumentu. Nereikia nė to: teisės dėsnis yra tas, jog Bendrovei arba Unijai paliovus veikti, kiekvienas jos narys atgauna savo turtą atgal Suum cuique Mes to tik ir tereikalaujame. T. Sąjunga turi galios priversti Lenkiją, kad su mumis atsiskaitytų.

Gali būti dar šioks klausimas. Ar teisinga būtų reikalauti iš lenkų tų kraštų, kuriuos jie yra savo krauju iš bolševikų atėmę?

Pirmu žvilgsniu pasirodytų, kad neteisinga, bet arčiau įsižiūrėjus — visai kitaip.

Lenkams su bolševikais kariaujant, lenkų kariuomenėje buvo atvaduoto krašto žmonių, lietuvių ir gudų, kurie taipo pat yra dėję galvas toje kovoje. Be tų žmonių lenkai gal ir nebūtų įveikę bolševikų. Ir jie drauge kariavo ne tam, kad pataptų lenkų vergais.

Pagaliau gali man kas prikišti, jog aš, nurodydamas ginčų sprendimo būdą, nesilaikąs tautų apsisprendimo obalsio: dauguma lietuvių reikalaujamos žemės esanti apgyventa nebe lietuvių, o gudų.

Į tai atsakysiu: tik atiduokite, kas mums priguli, o su savo nuosavybe mokėsime apsieiti. To krašto gudai mūsų kilties žmonės. Jie tie patys, kaip ir mes, lietuviai.

Tai, ko užmiršti neleistina.

Teesti mums leista čion priminti, jog Lietuva yra kariavusi Didžiojo Karo metu Rusų armijos eilėse drąsiai. Garbingas Lietuvių kariuomenės prisidėjimas atitraukė nuo vakarinio fronto dalį priešo jėgų ir tokiu būdu padėjo sąjungininkų kariuomenei laimėti. Ši kova tapė apmokėta didžios mūsų krašto žmonių daugybės sveikata ir gyvybe.

Mes esame įsitikinę, kad Tautų Sąjunga negalėjo pamiršti Lietuvių tautos rolės, suloštos šiais tragedijų metais negalėjo pamiršti nei tų baisių nuostolių, kurie, kaipo kovos sekmė, teko mūsų tautai.

Viename numeryje „Obščeje Dielo“ (pabaigoje 1919 m. ar pradžioje 1920 m.—gerai nebeatmenu) Burcevas duoda šiokių skaitmenų:

Buvusioje Rusų Imperijoje buvę 146.796.000 gyventojų. Iš to skaičiaus baisiajam karui buvę pašaukta 18.450.000 kareivių. Iš jų kovoje kritę negyvų 1.700.000, sužeista 3.500.000, nelaisvėn patekę 2.500.000.

Kariuomenėn buvo imamas visur tas pats gyventojų nuošimtis. Gikmano ir Markso atl-u 1908 m. gyventojų būta:

Vilniaus	gubernijoje	1.787.000
Kauno	„	1.681.000
Gardino	„	1.807.000
Suvalkų	„	629.000

Išviso tose keturiose gubernijose būta ne mažiau kaip 5.904.000 gyventojų.

Proporcingai eidami rasime, jog iš tų keturių gubernijų rusų armijon buvo paimta 742.000 žmonių. Iš jų karo laukuose žuvo 68.348 žmonės, sužeista 140.700 ir nelaisvėn pateko 100.500 žmonių.

Jei sutiksime, kad svetimos kilties žmonės mūsų krašte sudaro 20%, tai rasime, kad lietuvių giminė pristatė karui 493.600 kareivių. Ir jų kare gavo galą 54.694 žmonės, buvo sužeisti 112.560 ir pateko nelaisvėn 80.400.

Čia turime teisės dar pridėti Minsko guberniją su 2.539.000 gudų, artimų lietuvių tautai. Tada aukų skaičius mūsų pusėje padidės per 4%. Tada pasirodys, jog mūsų tautos ir jos giminaičių gudų tame kare buvo.

žuvusių kareivių . . .	76.570,
sužeistų kareivių . . .	157.580,
nelaisvėn paimtų kareivių	112.560.

Tai kokia mūsų auka tame kare!

Kas del lenkų, tai tais pat principais eidami rastume, kad jų auka viršija mūsiškę ant 20%;

kas del belgų (neskaitant jų kolonijų), einant vėl tais pačiais principais, atrastume, kad jų auka yra mažesnė už mūsiškę ant 18%.

Gali kas pasakyti, jog ta auka mūsų nebuvo gera valia daryta, o tik priversta Rusijos. Tiesa, bet vis delto auka!

Taigi T. Sąjunga, spręsdama mūsų ginčą su Lenkija, turėtų atsižvelgti į karo laukus, mūsų lavonais nuklotus ir mūsų tautos krauju nušlakstytus. Ji turėtų spręsti ginčą teisingai, sąžiningai, nieko neskriausdama ir savo naudos neieškodama.

Tada tik teįvyks mūsų krašte ramybė, taip visų pageidaujama.

Du garsiu lenkų mokslo vyrų ir Lenkų-Lietuvių ginčas.

Nuo asmens, labai gerai patyrusio, man teko sužinoti apie p. Aškenazio memorandumą, p. Hymansui Brukselyje įduotą 23 d. gegužės m.

Tas raštas labai panašus į p. Stary'o straipsnį „Wilno ou Vilnius", apie kurį jau „Lietuvos Balse" esmi rašęs. Nenoroms galvon ateina mintis, jog tai du vienos rūšies mokslo bendradarbiu: vienas rašte, antras politikoj.

Atsakęs ponui Stary'iui, turiu ir ponui Aškenazy atsakyti.

P. Aškenazy sako:

1. „Lietuvos ištikrųjų visai istorijoje nebuvo... Senoji Lietuva — tai buvusi Lenkija arba Rusija (slaviška Valstybė)".

Pono Aškenazio keliu eidamas, turėčiau teisės tvirtinti, jog Lenkijos ištikrųjų visai istorijoje nebuvo, o buvo tik Rūsija (slaviška valstybė), ir tai tvirtinti man sektųsi daug geriau negu p. Aškenazy, nes rusai ir lenkai ištikrųjų yra slavai, o lietuviai, kurie darė senovės ir dabartinę Lietuvą, nėra slavai. Tai esmi anuokart išrodęs savo at-

sakyme ponui Stary'ui. Taigi senovės Lietuva negali būti pavadinta nei Lenkija nei Rusija, o vien Lietuva.

Taip ir Mickevičius, Minsko gubernijoje gimęs, ir savo krašto pasiilgęs, šaukia „Litwo, ojczyzno moja" — Lietuva, tėvyne mano!

2. „Dabartinis Lietuvių Valstybės kūrimas — tai visai naujas darbas ir naujos giminės, kuri niekad Valstybės neturėjo".

Naujos giminės. Bet kurios — pono Aškenazio nepasakyta. Spėju, kad jis čia mini lietuvius. Lietuviai kurti valstybę šiuo laiku buvo susirūpinę daug anksčiau negu p. Aškenazy mano. Te paskaitai šias eiles „Vilniaus Žiniose" Nr. 276, 1905 m. rašytas ir skelbiančias Vilniaus Seimo nutarimus:

„Atsižiūrint į tai, kad Lietuvos gyventojų reikalai pilnai gali būti patikrinti tik per mūsų krašto tikrą autonomiją; atsižiūrint į tai, kad yra pageidaujama, idant kitos tautos, Lietuvoje gyvenančios, galėtų pilnai naudotis laisve, Lietuvos Seimas nutarė:

„Reikalauti Lietuvai autonomijos su Seimu Vilniuje, išrinktu visuotinu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, be lyties, tautos ir tikybos skirtumo.

„Toji Lietuva turi aprėpti šių dienų etnografinę Lietuvą, kaip branduolį, ir gretimus kraštus, kurie linksta į ją ekonomijos, kultūros, tautybės ar kitais kuriais motyvais, ir kurių gyventojai panorės sudaryti jos dalį".

Tas, kurs prieš 16 metų, patogiai valandai atėjus, rūpinosi išgauti Lietuvai autonomiją su Seimu Vilniuje, tas, kitai patogiai valandai atėjus, be abejo, pasirūpins sudaryti nepriklausomą Lietuvą su sostine Vilniuje.

Tai ir atsitiko 16 d. vaasrio m. 1918 m. Vilniuje.

Tvirtinti, kad lietuvių giminė niekad neturėjusi valstybės, tai yra taipo pat, kaip mano aukščiau pasakyta tvirtinti, jog Lenkijos ištikrųjų visai istorijoje nebuvo.

3. „Vilnius niekad nesąs buvęs lietuvių etnografinėj srityje, nes ten visada gyvenę slavai".

Te paimie p. Aškenazy Korevos Vilniaus gub. aprašymą; apie tą knygą jau esmi kalbėjęs ponui Stary'ui atsakyme, te paieškai ten etnografinio gubernijos žemėlapio, tai jis kaip tik pamatys, kad 1851 m. Vilnius yra viduryje lietuvių apgyvento krašto.

Taigi jo tvirtinimas nėra teisingas.

4. „Sovietų Rusija panaikina visus senosios valdžios traktatus, t. y. ir Lenkijos padalinimo bei aneksijos aktus, ir tuo būdu atstatė Lenkiją kaip buvusią. Kitaip sakant, Lietuva juridinai vėl pasidarė Lenkijos dalis. Lenkija rodo labai didelę laisvės malonę, kad pripažinsta dabartinę Kauno Valstybę su jos teise būti nepriklausoma senovės Žemaičių ribose, bet be Vilniaus ir be lenkiškų iš senų senovės žemių".

Nuo kurio laiko Lietuva yra tapusi juridinė Lenkijos dalis? Juk nuo 1569 m. iki pat Lietuvos ir Lenkijos sujungtų valstybių galo Liublino Unija, o ne kita kuri sutartis veikė! Jos dėsniai, kaip jau esmi savo atsakyme ponui Stary paminėjęs, šie buvo:

a) Valstybės titulas, Unijos sudarytas, buvo: „Abiejų Tautų Respublika“ ir tas titulas išbuvo iki paskutinės Respublikos valandos.

b) Abi tautos, lietuviai ir lenkai, turėjo po atskirą teritoriją; ir tos teritorijos ištikrųjų darė dvi Respubliki: lietuvių ir lenkų.

c) Teritorija, Lietuvai prigulėjusioji, buvo sudėta iš šių buvusios Rusijos gubernijų: Vitebsko, Vilniaus, Kauno, Suvalkų, Gardino, Minsko, Mogilevo, Estų, Lyvų ir Kuršo.

d) Toje teritorijoje Lietuva vykdė savo suverenę valdžią: ji turėjo savo įstatymus, savo kariuomenę, savo pinigus, savo muitines ir savo pasiuntinius prie svetimų valstybių.

e) Lietuvai ir Lenkijai buvo vienas ir tas pats karalius, Seimas ir Senatas. Priešininkai abiem kraštam buvo bendri.

f) Abiejų Tautų Respubliką padalinus Rusijos Imperatoriai vainikuodavos Lenkijos karaliais ir Didžiaisiais Lietuvos kunigaikščiais.

Vis tai rodo, kad Lietuvos valstybė, o ne Kauno valstybė, kaip ją nuolat pravardžiuoja p. p. Aškenazy ir Stary, turi istorinės ir juridinės

teisės ne tik į Vilnių ir į jo apskritis, bet ir į visos Lietuvos teritoriją, kuri iš senų senovės yra ne lenkų, bet lietuvių žemė.

Apie „Senovės Žemaičių sienas“ Koščiuka kitaip negu p. Aškenazy manė. Gelbėdamas tėvynę, jis kreipės ne į Žemaičius, bet į visą Lietuvą, savo atsišaukimais, lietuviškai parašytais.

5. „Lenkija tik viena tegali išlaikyti Vilnių ir jį išmaitinti, nes ji visko turi; tuo tarpu Lietuva nieko neturi ir yra pilnoj vokiečių priklausomybėje“.

Ką sakyti į tai? Nuostabus ekonomistas p. Aškenazy! Vilnius jau 600 metų kaip yra Lietuvos sostinė ir per tuos 600 metų be Lenkijos duonos apsiėjo. Tuo tarpu Lenkija, Vilnių pagriebusi, ir vienų metų išturėti negalėjo nepaprašius duonos iš Lietuvos, kaip štai šį pavasarį atsitiko.

Ar mes esame pilnoj Vokiečių priklausomybėje, kaip p. Aškenazy tvirtina, tai jis tą dokumentais turėtų išrodyti Tautų Sąjungai. Bet galiu susiderėti, kad jis to neišrodys, ir tas jo tvirtinimas tiek pat tėra vertas, kiek ir kiti jo tvirtinimai, mano peržiūrėtieji.

6. „Lietuviai su rusais nekovojo, nuo Vokiečių juos išgelbėjo generolas Niesselis, o pačią nepriklausomybės idėją jie gavo iš vokiečių, kurie varą priešlenkišką politiką ir dabar einą imperialistiškais takais.

Tegu taip būtų, kaip p. Aškenazy kalba. Kas gi čia blogo? Mes su bolševikais susitaikinome maža kraujo išlieję, o lenkai taipo pat su jais susitaikino, daug kraujo pralieję. Kiekvienas veikė taip, kaip jam derėjo. Juk p. Pilsudskis kovojo su rusais, kada rusai buvo sąjungininkų draugai o paskiau sąjungininkai betgi visiškai užmiršo tai. Taip ir čia, mes su bolševikais maža tekovojome, bet už tai daug kraujo išliejome, būdami Renenkampfo armijoj ir į Karaliaučių eidami. Vilniaus karo apygarda turėjo savo žinioje gangreit visą Lietuvą, ir kai buvo paskelbta mobilizacija, tai armija buvo paplidyta vien mūsų krašto žmonėmis. Du trečdaliu tos armijos buvo mūsų krašto žmonės ir ji buvo mesta Karaliaučiaus linkui. Maža jos dalis atgal besugrįžo. Daugumas arba karo lauke krito arba nelaisvėn pakliuvo. Bet tuo buvo sulaikytas smarkus Vokiečių griuvimas ant Paryžiaus, ir Paryžius sveikas išsiliko.

Gal man kas pasakytų, kad tai rusų valdžios nuopelnas, kuri užleido Renenkampfo armiją ant vokiečių. Bet vis delto lietuvių ir jiems giminiškų gudų kraujo dėka šiandien gyvuoja Tautų Sąjunga.

„Pačią nepriklausomybės idėją lietuviai gavo iš vokiečių". Teesti taip. Kas gi čia blogo? Tautos dažnai ko mokosi viena nuo kitos. Taip štai lenkai, nežinodami kaip pavadinti stogą, iš

vokiečių žodį „dach" pasiskolino, o iš lietuvių žodžius: „glova, ranka, seim". Kas del nepriklausomybės idėjos, tai iš to, kas aukščiau mano pasakyta, rodos yra aišku, kad lietuviams nebuvo reikalo skolinti iš vokiečių tos idėjos.

Vokiečiai varo priešlenkišką politiką ir dabar eina imperialistiškais takais".

Te dovanoje man p. Aškenazy. Bet dabar reikalauti iš vokiečių ne priešlenkiškos politikos būtų naivus ir ne sąžiningas dalykas. Kas del imperialistiškų vokiečių takų, taip p. Aškenazy pamato kitų akyje krislą, o savo akyje nemato sienojo.

7. Drauge su memorandumu p. Aškenazy padavęs pundą pareiškimų gyventojų, kurie norį Lenkijai priklausyti, ir pridūręs, kad tas noras nesąs vien santimentalizmas, bet tvirta žmonių valia, kurią jie ginklu rankose ginsią.

Jei tas pareiškimų pundas Tautų Sąjungai būtų buvęs paduotas prieš kokius metus, tai gal ir būtų turėjęs šiokios tokios reikšmės. Bet šiandien, kada lenkai gangreit jau metai kaip Lietuvos dalį su Vilniumi yra pagriebę ir ten savotiškai šeimininkauja, kada jų šeimininkavimo būdai yra ne paslaptis, kaip mums taip ir kitiems, kaip sakysime, Aukštojoj Silezijoj ir Galicijos Rytuose, — tai neabejoju, kad pareiškimų pundas ir ginklu grasymas teatneš Lenkams tiek naudos, kiek šaušktas po pietų.

Bet čiad ar kitas dalykas yra.

Šio baisiojo karo obalsis yra „tautų“, o ne „gyventojų“ apsisprendimas. Gyventojų reikalams ginti yra „mažumos teisių“ laidavimas.

Todel p. Aškenazio gyventojų pareiškimų pundo įteikimas Tautų Sąjungai ir dar ginklu grasymas yra visai neteisėtas dalykas. Ir tas dalykas yra Lenkų Valstybės vardu daromas.

Ką lenkai pasakytų, jeigu Vokietijos valdžia, kad ir nepagriebus Lodzės, joje gyvenančius vokiečius įkurstytų, ir Vokietijos įgaliotinis įduotų Tautų Sąjungai pareiškymų pundą, reikalaudamas priskirti Lodzę ir jos sritį prie Vokietijos?

Lenkai savo elgesiu su mumis gali duoti pavyzdį ne vienai Lodzei.

Taigi peržiūrėję p. Aškenazio memorandumą matome jo vertę ir kelius, kuriais jis, Lenkijos atstovas, eina, matome, kaip jis nori išplėšti Lietuvos dalį drauge su jos sostine Vilniumi.

Ar tai jam pavyks — ateitis parodys.

P. Hymanso pasiūlymas — pagrindas mūsų ir Lenkijos deryboms.

Turėdamas p. Hymanso pasiūlymą (žiūr. „L. B.“ 23 Nr. birželio 16 d.), norėčiau jį pagvildyti. Patogiausiai tai daryti papunkčiui.

Taigi. Pirmasis punktas nori, kad mes su Lenkais rastume bendrų interesų, kad tiems interesams ginti sudarytume eilę konvencijų ir, pagaliau, kad įkurtume organą, kurs tarp mūsų ir Lenkijos palaikytų nuolatinius ryšius.

Man rodos, p. Hymansas stato mums persunkius reikalavimus. Jis nori, kad mes rastume bendrų su Lenkija interesų tuomet, kada didžioji mūsų krašto pusė tebėra Lenkų užgriebta. Taip esant, mūsų ir lenkų padėtis, ieškant bendrų interesų, būtų nevienoda: jie matytų savo interesų tame, kur mes jų visiškai nematome. Bendrų interesų tarp dviejų valstybių gali rastis vien tuomet, kada jų padėtis vienoda, kada jos nėra niekieno į tai spiriamos, kada viena valstybė pasitiki antra, kaip sakysime, Belgija ir Prancūzija, tada, pagaliau, mes su Lenkija rasit galėtume surašyti tam tikrų konvencijų, bet ir tai kuriam tik laikui, o ne amžinai.

Antruoju punktu nustatoma ir siena tarp Lietuvos ir Lenkijos. Lietuvos teritorija būtų be Seinų, Punsko, be Gardino ir jo apskrities. Pasiūlymas aiškiai neteisingas. Mums priguli pirmučiausia visa ta žemė, kurios sienos aprašytos mūsų su Rusija sutartimi iš 12 liepos 1920 m. Rusai tą teritoriją mums užleisdami, negalėjo paskiau Rygos sutartimi atiduoti jos Lenkijai, nes ta žemė jau jų nebuvo.

Negana to. Trukus istoriniams tarp Lietuvos ir Lenkijos ryšiams, Lietuvai turi būti sugrąžinti tie kraštai, kurie jai ligi Liublino Unijos priderėjo, o dabar valdo Lenkija. Tiesa, Lenkija gavo juos Rygos sutartimi, daug kraujo išliejus, bet Lenkijos kariuomenėje dalyvavo tų kraštų žmonės, be kurių vieni Lenkai vargiai būtų laimėję. Bendrovei iširus, kiekvienas jos narys privalo gauti prideramą jam dalį.

Ir to dar negana. Į Lietuvos teritoriją dar turi būti pridėta Klaipėdos apskritis, iš senų senovės lietuvių kraštas, vokiečių kryžeivių išplėštas iš Lietuvių, Europos Vakarų ricieriams kalaviju ir ugnimi padedant platinti tarp lietuvių krikščionybę. Grąžindama tą kraštą Lietuvai, T. Sąjunga bent kiek atsimokėtų tas skriaudas, kurių yra mūsų tautai pridarę jų protėviai.

Trečias punktas šiaip sako: Lietuvos Vyriausybė pasižada konstitucijos įstatymu sudaryti iš Lietuvos federacinę valstybę iš dviejų autonominių Kauno ir Vilniaus kantonų. Siena tarp tų dviejų kantonų eina maždaug dabartinė neitralinė zona.

Tas pasiūlymas Lietuvai nereikalingas. Nuo Rimgaudo laikų iki šiol, tai yra per 700 metų, ji yra išbuvusi vienalypė, o ne dvilypė valstybė, tad ji išbus tokia ir toliau. Pagaliau, geriausias mūsų krašto reikalų žinovas, 1905 m. Vilniaus Seimas, kuriame dalyvavo apie 2.000 atstovų iš viso mūsų krašto, kurs šiandien mūsų valdžioje yra ir kurio dalį turi užgriebus Lenkija. Tas Seimas, vadinasi, težino vieną Lietuvą su seimu Vilniuje ir apie kantonų reikalingumą ir minti nebuvo užsiminęs, taigi ketvirtasis punktas, kurs siūlo Lietuvą organizuoti Šveicarijos kantonų pavyzdžiu, visai ir savaime atkrinta.

Penktasis punktas, kad „Armija bus organizuojama regionalio šaukimo pamatais su viena vadovybe, kaip Šveicarijoje“, yra neaiškus ir jis, atmetus kantonus, yra taipo pat atmestinas.

Oficialinės kalbos, sako šeštasis punktas, visoje valstybėje bus lenkų ir lietuvių. Visoje valstybėje lietuviai yra dauguma, o lenkai mažuma. Kam gi atmesti mažumos kalba daugumai? Tai juk nesutinka su demokratizmo principu daugumai ir kitoms mažumoms, kurių dar yra Lietuvoje, sprausti mažumos kalba.

Jei patys lenkai tai siūlo, tai dar mums suprantama. Jie visuomet labai aukština save ir

skelbia, kad jų mūsų krašte esą daugybė, ir visiškai užmiršta įgiję teisės gyventi Lietuvoje tik nuo 1569 m., t. y. nuo Liublino Unijos. Tegu jų būtų ir daug, bet, sulyginus su mumis, jų vis delto mažuma, ir ta mažuma išbarstyta po visą kraštą. Taigi lenkams ir tepridera „mažumos teisių laidavimas".

Lenkai patriotai su panieka žiūri į savo tautiečius, užmiršusius savo tėvų kalbą ir, sakysime, del šiokių ar tokių priežasčių pavirtusius vokiečiais arba rusais, ir vis delto laiko juos lenkų kilties žmonėmis. Tai teesti ir mums leista prisiminti savo kilties žmones, iš senų senovės gyvenančius mūsų krašte, šiandien lenkais pasivadinusius. Pakaks pavyzdžiui paminėjus Mantvilai, Skirmantai, Radvilai, Daugėlai, Sapiegai, Čartoryskiai, Sanguškai.

Teisingai galėtume pavadinti Lenkais tik tuos, kurie mūsų kraštan yra atsikėlę iš Lenkijos tik nuo 1569 m., o jų visai maža tėra.

Septintasis punktas: Visoje Lietuvos valstybėje visoms etnografinėms mažumoms bus patikrintos plačiausios garantijos mokymo, tikybos, kalbos ir sąjungų teisės atžvilgiu. Visai teisingas reikalavimas, ir jis jau yra mūsų laikinosios konstitucijos garantuotas. Žinoma, mažumų teisės negali būti beribės, jos neprivalo valstybei pavojum grasyti.

Aštuntasis punktas sako: Padarius sutartį, kariuomenė, kuri dabar laiko Vilniaus teritoriją, taipo pat ir visi valdininkai, ne vietos kilimo, privalės išeiti. Lietuvos Vyriausybės kariuomenė įeis į Vilniaus kantoną ne anksčiau kaip jam susiorganizavus ir padarius municipalinius, kantonalinius rinkimus ir įstatymų leidžiamojo organo rinkimus.

Nepripažinstant kantonų, negalima pripažinti nei to punkto.

Jei nepavyktų iš vietos gaivalų sudaryti policijos, pakankama laikyti tvarkai ir saugoti rytų sienoms, į Vilniaus kantoną gali būti įleista po lygų lenkų ir lietuvių kariuomenės, kuri užimtų abiejų vyriausybių susitarimu nustatytus barus. Taip siūlo devintasis punktas. Bet apie tai teks pasakyti, kalbant apie 12 punktą.

Dešimtasis punktas: Abiejų kraštų užsienio politikos ryšiui apsaugoti abi Vyriausybės paskirs po tris atstovus, kurie sudarys bendrą Užsienio Reikalų tarybą: ji balsų daugumu spręs, kurie klausimai bendrai rūpi abiem šalim, tirs tuos klausimus ir ruoš bendro veikimo programą. Taryba ruoš pranešimus periodinėms Vyriausybių Konferencijoms.

Aišku, jog čia kalbama ne apie kantonus, bet apie „kraštus", jog Lietuvai ir Lenkijai siūloma federacija, arba kitaip sakant, unija ir dar tokia,

apie kurios vyksmą turės būti paduodami raportai Vyriausybių, t. y. T. Sąjungos Konferencijoms.

Mes norime santaikoje gyventi su Lenkija, kaip dera geriems kaimynams, bet nenorime su ja susidėti tokiais santykiais, raštu nustatytais, kurie mums uniją, nors ir ištolo, primintų. Mes norime būti savarankė ir nepriklausoma valstybė!

Lenkų ir Lietuvių Seimai paskirs katras po dvi lygi delegaciji proporcingo atstovavimo pamatais. Užsienio politikos aktai, kurie liečia abi Valstybi ir kurie privalo būti įstatymų leidžiamuóju keliu patvirtinti, turi būti pirmiausiai įteikti bendram šių dviejų delegacijų posėdžiui. Jų apriboti tekstai bus įteikiami abiem Seimam ratifikuoti.

Šio punkto tekstas man atrodo labai neaiškus. Čia, regimai, kalbama ne apie kantonus, bet apie Lenkų ir Lietuvių valstybes ir apie jų Seimus. Teksto pradžia verčia manyti, kad iš viso bus keturios delegacijos, bet toliau jis kalba tik apie dvi delegaciji. Kalbama apie *lygias* delegacijas, bet pridurkas, „*proporcingo atstovavimo pamatais*" gali visiškai suardyti tą lygybę. Apriboti tų dviejų delegacijų tekstai — užsienio politikos reikalais — būsią įteikiami abiem Seimam ratifikuoti. Kas bus, jei vienas katras Seimas ratifikuos, o antras juos atmes?

Ne, užsienio politika tokiu keliu negali būti vedama savarankės, nepriklausomos valstybės; jei ir būtų galima, tai kitokiems tarp nepriklausomų valstybių santykiams esant, negu kad yra tarp Lietuvos ir Lenkijos.

Štai ką sako ilgiausias iš visų punktų dvyliktasis:

Bus padaryta militarinė apsigynimo konvencija šiais pamatais:

a) „Abiejų generalinių štabų susitariama del kariuomenės mokymo ir organizacijos metodų priėmimo;

b) Abu generaliniu štabu susitaria taikos metu del paruošimo bendro veikimo plano karui ištikus, taipo pat ir del mobilizacijos, koncentracijos transportų ir paskirstymo kariuomenės pasieniuose.

Šitas nutarimas bus vykdomas periodinių konvencijų keliu. Be to nuolatiniai ryšiai būtų laiduoti tam tikro nuolatinio tyrimų ir bendradarbiavimo organo;

c) Lietuvos armija suteiks (?) (kariuomene ir karo priemonėmis) Lenkijos armijai už Lietuvos sienų. Lenkijos ir Lietuvos kariuomenių koperacija Lietuvos teritorijoj. Naudojimas viena antros teritorialinėmis bazėmis, keliais, geležkeliais ir t.t. bendriems strategijos reikalams;

d) Bendriems abiejų armijų veiksmams prasidėjus, nustatoma viena vadovybė, bet vyriausioji Lietuvos armijos masė pasilieka sugrupuota Lietuvos vadovybėj.

Bendrajai Užsienio Reikalų Tarybai priguli nustatyti kiekvienos numatomos karo operacijos apsigynimo pobūdį. Abiejų valstybių šios Tarybos atstovų tarpe nesant sutikimo, Lenkija ir Lietuva pasižada priimti sprendimą trečiųjų teisėjo, kuris bus iš anksto paskirtas Tautų Sąjungos Tarybos abiem valstybėm sutinkant".

Lietuva niekaip negali priimti tokio pasiūlymo. Jis reikalauja didžiausio pasitikėjimo viens antru. Lenkija turi užgriebusi bent pusę mūsų krašto, ir mums siūloma sudaryti su ja tokia militarinė apsigynimo konvencija, kuria remdamos Lenkijos armija galėtų vaikščioti po visą Lietuvą ir važinėti jos keliais ir geležinkeliais. Tokių dalykų valstybės — tegali leisti viena antrai, kada tarp jų yra didžiausio pasitikėjimo, gi tarp mūsų jo nėra. Lenkija nesilaiko sąžiningai sutarčių. Tai mes esame praeityje ir dabar prityrę. Kilus abiejų Tautų Respublikos karui su Maskva St. Batorio metu, Lenkai maža kuo teprisidėjo prie to karo, nors Liublino Unija Lietuvos ir Lenkijos priešai buvo bendri. Visą karo sunkenybę turėjo nešti vieni Lietuviai; už tai jiems St. Batoris dėkojo Vilniuje, rūgodamas ant Lenkų.

Toliau, ir geriausiai padarytuose suokalbiuose paskiau vis atsiras nenumatytų dalykų ir tuomet susikalbėjusios valstybės turėtų sąžiningai ir draugingai viena su kita elgtis. Nei pirma, nei dabar Lenkija su mumis taip nesielgė. Lietuvos sienos atlapos, o priešas nuolat stovi prie jos vartų. Taigi jai reikalinga stipri karo organizacija. Jai labai pravertėtų militarinė apsigynimo konvencija, bet tik ne su Lenkija. Jei ir su Lenkija, tai toli gražu ne siūlomomis mums sąlygomis. Toks pat atsakymas turėtų būti ir devintojo punkto pasiūlymu.

Toliau kalbant apie Hymanso pasiūlymą, reikia pastebėti, kad tryliktasis ir keturioliktasis punktai, tariantis Lietuvai su Lenkija del ekonomijos reikalų, galima būtų priimti pagrindan. Nors tam tikslui sudaromas tarybos bendras raportas abiem Vyriausybėm, rodos, yra nereikalingas ir įžeidžia abiejų valstybių nepriklausomybę. Be to, duodami Lenkijai tranzitu eiti per mūsų kraštą į jūrą ir naudotis mūsų uostais, turėtume gauti iš jos taipo pat teises į Dancigą, į vadinamąjį Koridorių, į Vislos upę ir t.t.

Pagaliau, penkioliktasis punktas, kurs kalba apie arbitražą spręsti klausimams, kilantiems tarp Lietuvos ir Lenkijos, yra taipo pat priimtinas.

Baigęs p. Hymanso pasiūlymų perkratinėjimą, turiu pasakyti, jog labai gaila, kad daugumas iš jų negali būti mūsų priimti. Tokių pasiūlymų priežastis tarp kitų gali būti ir ta, kad mes nepakankamai informavome užsienio spaudą apie tikrą mūsų krašto padėtį ir apie mūsų santykius su Lenkais.

Šiaip ar taip Lietuvių-Lenkų ginčas turi būti išspręstas. Kas ir kaip jį išspręs, — parodys ateitis.

Mano nuomone, T. Sąjunga turėtų jį šiaip spręsti:

1. Lenkija grąžina Lietuvai visą žemę, kurią ji dabar turi užėmusi ir kuri sulig Liublino Unijos priderėjo Lietuvai.

2. Lenkija turi atlyginti Lietuvai visus nuostolius, kurių yra pridariusi, užgriudama ant jos kraštų.

3. T. Sąjunga atiduoda Lietuvai Klaipėdos kraštą.

4. Lietuva, turėdama visą savo teritoriją, galės daryti su Lenkija visokių sutarčių, kurių abi valstybi, būdamos savarankės ir nepriklausomos, ras reikalinga sau turėti.

Tik tuomet tebus galimas niūsų krašte ramus gyvenimas ir geras abiejų valstybių savybės bendravimas.

Lietuva, Lenkija ir p. Hymanso pasiūlymai.

P. Noblemair'as Tautų Sąjungos narys, pasikalbėjime su dienraščio „Matin“ korespondentu 4. X 1921 m. [1]) apie Vilniaus klausimą, pareiške: „Klausimas ne tame, kam Vilnius prigulės. Tas maža Europai terūpi. Tautų Sąjunga stengiasi atgaivinti pirmbuvusią lietuvių - lenkų Uniją labiau šiam laikui atatinkamame pavidale, Uniją, kuri kitados išgelbėjo Europą nuo Mangolų užgriuvimo. Lietuvių - lenkų Unija garantuoja Lenkijai priėjimą prie jūros ir Lietuvą apsaugoja nuo pavojaus iš Vokietijos ir Sovietų Rusijos pusės. Vienu žodžiu tariant, ana sudarys Europos Rytuose stiprų taikos ir atsvaros pamatą.

Tautų Sąjungos nario nuomonė verta yra, artesnio įsižiūrėjimo į ją.

Taigi įsižiūrėkime jon.

* * *

„Klausimas ne tame, kam Vilnius prigulės“.

Leiskime, kad dėliai Europos tai yra tiesa, bet dėliai Lietuvos tai rėra tiesa. Ji reikalau-

[1]) Laikraštis „Aidas“, N 235, 5. X. 1921 m.

ja ir tur reikalauti ne vien Vilniaus, bet ir visos teritorijos, kuri jai priguli netik nuo Liublino Unijos, bet nuo amžių, ir kuri dabar Lenkų užgriebta yra.

Tatai išdėstyta pirmutinėje mano brošiūroje „Lietuvių - lenkų ginčas“ ir tat visu kuo atatinka tarptautinėms teisėms. Daviniai mano šioj brošiūroje toliau suteikiamos, patikrins, jog tokios vietos, kaip Pinskas, Naujapilė, Slanymas ir Gardinas Lietuvai prigulėjo nuo 1242 m. iki pat pirmbuvusios Lietuvos Respublikos sugriuvimui. Jeigu tos Respublikos iždas, kaip tat galima toliau matyti iš biudžeto 1775 metams, mokėjo išlaidas Gardino piliai išlaikyti darbams išbaigti, sujungiant kanalu upes Piną ir Mukavec, paskirtus mokesčius Brastos - Lietuviškosios ir Darsuniškių seniūnams, tai aišku, kad minėtosios vietos prigulėjo tai Respublikai, tai yra Lietuvai.

Kas del Vilniaus, tai, man rodosi, nėra reikalo apie tai kalbėti, atsižiūrint į tą kas pasakytą pirmojoj brošiūroje ir kas šioj brošiūroj taps išrodyta.

* * *

„Tautų Sąjunga stengiasi atgaivinti pirmbuvusią lietuvių - lenkų Uniją labiau šiam laikui atatinkamame pavidale, Unija, kuri kitados išgelbėjo Europą nuo Mangolų užgriuvimo“.

Nors galiu ir nepatikti, bet turiu pasakyti, kad ta nuomonė yra klaidinga. Mangolų, tai yra Totorių, ant Vakarinės Europos užgriuvimas įvyko 1242 metais, o lietuvių - lenkų Unija teprasidėjo 1386 m., tai yra į 144 metus po šio užgriuvimo.

Kadangi nuomonė, išdėstytoji p. Noblemair'o pareiškime, yra didžios svarbos, tai aš leidau sau arčiau įsižiūrėti į santykius buvusius tarpo Totorių ir Lietuvių, straipsnyje, toliau šioj brošiūroj įdėtame po antrašu „Totoriai, Lietuviai ir Lenkai bei Lietuviai sujungti“.

Iš ten matoma, jog:

1. Didysis Lietuvos Kunigaikštis, Erdvilis, buvo Europoje pirmutinis, kuris Totorius apgalėjo.

2. Tai buvo Lietuva — ir tai balsiai reikia pasakyti, — kuri kitados Europą nuo Mangolų užgriuvimo išgelbėjo ir per 144 metus Lietuva stovės kaipo nepajudinamas mūras tarpo Vakarinės Europos ir Mangolų.

3. Sulig tuo, kaip lietuvius ir lenkus Unija vis labyn jungė tiedvi valstybi, Lietuvos įtaka į Totorius mažėjo ir, laikotarpiui 120 metų suėjus, Totoriai, išdrįso net pulti ant Vilniaus, kuriame pirmiau jiems buvo skiriami kanai.

Iš to, kas čia pasakyta, ir iš to, kas mano pirmoj brošiūroje pasakyta buvo, galime padaryti išvadą, jog pirmbuvusioji Unija kuolabiausiai Lietuvai pragaištinga buvo.

Jeigu dabar prie to mes pridėsime Lenkų užgriuvimą ir Vilniaus užgriebimą, tai bus suprantama, kodel visa Lietuva Hymanso pasiūlymus atmeta, kaip tatai toliau matysime šioj brošiūroj po antrašu „Lietuvos visuomenės balsai apie Hymanso pasiūlymus".

„Labiau šiam laikui atatinkamame pavidale". Bet šis Hymanso pasiūlymas ar jis atatinka šiam laikui? Jokiu būdu.

1. Jis net neprimena 12 liepos 1920 m. sutarties, tarpo įvykusios Lietuvos ir Sovietų Rusijos tarsi ta sutartis būtų be jokios vertės popergalis; o tuo tarpu ta sutartis yra ratifikuota ir aiškiai nustato ribas.

2. Jis siūlo įsteigti lenkišką kantoną tai Vilniaus kantoną, — bet jis užmiršta, kad didžioji tų gyventojų dauguma yra arba lietuviai, [1]) arba gudai, tai yra baltarusiai arba lietuviai surusėję. Taigi tas pasiūlymas spirtų daugumą išmokti mažumos kalbos, kas visiškai šiam laikui neatatinka.

Mam rodosi, kad čion nebėra reikalo toliau apsistoti ant p. Hymanso pasiūlymo perkratinėjimo po to, kas buvo pasakyta mano pirmoje brošiūroje ir kas toliau bus pasakyta šioje brošiūroje.

[1]) Žiūrėk Lietuviškosios kalbos žemėlapį knygoje „En Lithuanie, souvenir d'une mission, parle Baron de Baye. Paris. Librairie Nilsson. 1905". Kalbos ribos Rytų ir Pietų pusėje eina per šias vietas: Pastovai, Kamajai, Svirius, Geranonai, Podrojantai, Perlojus, į pietus nuo Seinų, Punsko, Geldapės per Darkiemį, tarpo Vėliavos ir Įstruties ir tiesiai į Kuršių užtaką krinta. Vilnius yra lietuviškoje zonoje, giliau neg per 50 kilometerių į Vakarus nuo aukščiau minėtos ribos.

Tokiu būdu p. Hymanso pasiūlymai Lietuvai nepriimtini.

* * *

Bet jeigu Tautų Sąjunga nori atgaivinti pirmbuvusiąją lietuvių-lenkų Uniją, tai, mano nuomone, ana prie to turi kitokiu būdu eiti.

Pirmučiausiai nereikia užmiršti, kad geros rokundos daro gerus draugus, kad Lenkija ir Lietuva bus stiprios, geros draugės būdamos.

Tada pirm viso ko reikia, idant tarpo Lietuvių ir Lenkų geros rokundos būtų, o tam reikia, idant:

1. Lenkija sugrąžintų Lietuvai:

a) visą teritoriją, kurią ana dabar turi užėmusi ir kuri sulig 12 liepos 1920 sutarties priguli Lietuvai;

b) Visą teritoriją, kurią ana dabar turi užėmusi sulig Rygos sutarties ir kuri sulig Liublino Unijos priguli Lietuvai.

2. Lenkija atlygina Lietuvai visus tuos nuostolius, kurių ana jai yra pridirbusi ant jos užgriudama.

3. Lenkija atsisako nuo Klaipėdos (Memelio) apskrities nuo amžių lietuvių apgyventos ir Tautų Sąjunga tą apskritį prikergia prie Lietuvos.

Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Biudžetas 1775 metais.

Sekamasis biudžetas buvo patvirtintas Nepaprasto Varšavos Seimo, sušaukto 19 Balandžio 1773 ir paleisto 11 Balandžio 1775[1]).

Metinių Išlaidų, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Iždan įmokamųjų, išruokavimas.

Karališkas Iždas	Metinių įplaukų į Karališkąjį Iždą iš D. L. Kunigaik. Iždo		Auksinų	sk.
			1666666	20
Nesiliaujamoji Taryba.	Senatorių 11 po 14000 efficit Auksinų . 154000 Maršalkui Ordinis Equestris . . . . . 30000 17 Patarėjų ex Ordine Equestri . . . . . 238000 Tarybos Sekretoriui 14000 Svetimtaučių Departamento Sekretoriui 14000 Officialistams, Subalternams, Kanceliarijai ir kitiems Bėgamiems Tarybos reikalams 150000	Iš išpuolančios tokioms Išlaidoms sumos . 600000 Atmetant Karūnos Iždui . 400000 lieka D. L. Kunigaikštystės Iždui įmokėti . . .	200000	
	Maršalko Didžio D. L. K. ir Dvaro Maršalkos algos atsideda bū-	Išlaidų Suma Maršalkoms Assesoriams,		

[1]) Žiūrėk „Konstytucye W. X. Litewskiego“ Warszawa. 1775.

Karališkas Iždas	Metinių įplaukų į Karališkąjį Iždą iš D. L. Kunigaik. Iždo		Auksinų	sk.
Maršalkų Departamentas.	simojo Seimo nusprendimui. 6 Assesoriams po 6000 Auksinų sudarys 36000 Kanceliarijai ir Subalternams 20000	Kanceliarijai ir Subaltern. išneša 56000 Kadangi to Departamento pareigos kas šešti paprasti metai atsilieka pripuolančioj Gardino Seimo kadencijoj, tai ir algos tik tame laike tegal būti reikalaujamos	27333	
		Taigi anų surinkimui išpuolamčiam laikui Lietuvos Iždas turi kasmet kason atidėti Auks. 9333 sk. 10, šalia to tas pats Iždas sulig Konstitucijos 1264 m. turi kasmet Maršalkų Vėliavai mokėti po Auk. 18000		

Karališkas Iždas	Metinių įplaukų į Karališkąjį Iždą iš D. L. Kunigaik. Iždo		Auksinų	sk.
Kanclerio Departamentas.	Didžiam Lietuvos Kancleriui Auks. . . . 120000 Lietuvos Pakancleriui 80000 6 Assesoriams po 6000 Auks. efficit . . . 36000 Dekretų Raštininkui 8000 Metrikantui 3000	Išlaidų Suma	24700	
Departamentas Karišką-sis.	Hetmanams, officialistams, Subalternams ir visos D. L. Kunigaikštystes Kariuomenės algoms Auksinų 6596000 sk. $21^1/_6$ Penkiems Kariškosios Kommissijos Kamisoriems po 8000 Auks. sudaro . . . . . 40000 Kariškosios Kommissijos Raštininkui . . . 12000 Tos pat Kommissijos Regentui . . . . . 3000 Tos pat Kommissijos Adjutantui . . . . . 2000 Tos pat Kommissijos Kasieriui . . . . . 4000 Teismo Tardytojui ir Žygovui 1100	Išlaidų Suma	6658100	$21^1/_6$
	D. L. K. Didžiam Paiždininkiui Auks. 120000 Dvaro Paiždininkiui 40000 10 Kommissorių po Auks. 8000 . : . . . . . 80000 D. L. K. Tardytojui 6000 D. L. K. Piniginiui . 6000 Dviem Teismo ir Eko-			

Karališkas Iždas	Metinių įplaukų į Karališkąjį Iždą iš D. L. Kunigaik. Iždo		Auksiuų	sk.
Iždo Departamentas.	nomijos Regentam po 4000 . . . . . 8000 Kaseriui . . . . . 4000 Sekretoriui . . . . . 4000 Įgaliotiniui . . . . . 2000 Valstybinių Reikalų Agentui . . . . . 900 Teismo Kanceliarijos Maršalkoms . . . . . 1000 Ekonomijos kanceliarijos Maršalkoms . . . . 1000 Arkivistui . . . . . 800 Valstybės Arkitektoriui 2000 Valstybės pėstininkų Vėliavai . . . . . 42146 Teismo Tardytojui ir Žygovui . . . . . 800 Mažų Valstybinės Kommissijos išlaidoms, kaipo tai: Valstybinių valdininkų pasiuntimui į visokias muitų Kamaras ir į visokias vietas tardymui ten padaryti, išlaidoms kaliniams užlaikyii, Universolams spausdinti, knygoms aptaisyti, žvakėms, malkoms et caetera 20000	Išlaidų Suma	338646	
	Jo Malonybei Guravskiui Dvaro Maršalkai D. L. K. ad vitae ejus tempora kasmet po Auks. 40000 Brastos Lietuviškosios dabartiniam Seniūnui su-			

Karališkas Iždas	Metinių įplaukų į Karališkąjį Iždą iš D. L. Kunigaik. Iždo		Auksinų	sk.
Įvairios Išlaidos	lig 1766 metų Konstitucijos po Auks. . 4000 Ministeriams prie Svetimtautiškų Dvarų esantiems, po Auks. 300000 Saksų Kunigaikščiams algos, Auks. . . . 134000 Išlaidoms Rytmetinių Kalbų mokyklos įsteigtos KonstantinopolyjeAuks. 18000 Tribunolo Maršalkui alga, Auks. . . . . 20000 47 Tribunolo Deputatams algos po 3000 auks. sudarys . . . . . 141000 Gardino Pilies užlaikymui . . . . . 10000 Infliantų Vyskupui sulig Iždo Kommissijos Dekreto, kaipo atlyginimas įplaukų nuo Montvido Katilų Vilniuje, po Auks. . . . . 1800 Darsuniškių Seniūnui vigore Iždo Kommissijos Dekreto už muito padidinimą Darsuniškiuose, Auks. . . . . 100 Vilniaus ligonbučiui, Auks. 25000 Tęsimui pradėtųjų darbų kanalui tarpo ūpių Pinos ir Mukavicco, kasmet iki jo išbaigimui, po Auks. 100000	Išlaidų Suma	1093900	

Karališkas Iždas	Metinių įplaukų į Karališkąjį Iždą iš D. L. Kunigaik. Iždo	Auksinų	sk.
	Respublikos skolų amortizavimui, iki visiško jų išmokėjimo, kasmet po Auks. 300000		
	Išlaidų nepermatytoms ir netikėtų atlieka	768354	$8^{5}/_{6}$
	Suma visų Išlaidų Iždan D. L. K. Respublikos įmokamųjų išneša . . .	11000000	

Kasmetinio Mokesčio nustatymas Kariuomenei Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės.

Generalinio Štabo, tai esti:		Auks.	sk.
1. Didis Lietuvos Hetmonas Auks.	120000		
1. Lauko Lietuvos Hetmonas . „	80000		
1. Lietuvos Artilerijos Generolas iš Lipniskių ir Gieranonų dvarų 40000			
2. Generolų-Leiten. po 25000	50000		
3 Generolų-Majorų po 18000	54000		
1 Lauko Raštininkas . . . . „	16000		
1. Lauko Sargybinis . . . . „	8000		
1 Abazininkas . . . . . „	4000		
2 Hetmono Generolų-Adjutantų vyr. leitenantų laipsnyje „	9000		
2 Generolų Adjutantų Lauko Hetmono tame pat Laipsnyje „	7000		
Metų mokslo sudaro į Sumą		356000	

	Auks.	sk.
RAITARIJA.		
Tautinės Raitarijos du Pulku, kožnas po 507950 facit	1015900	
Lietuvos Raitelių Gvardijos Karabinierių pulkas	431602	
Priešakinės Sargybos penki Pulkai po 200320 .	1001600	
PĖSTININKIJA.		
Lietuviškosios Gvardijos Pėstininkų Pulkas . .	595220	$15^{1}/_{6}$
Penki lauko Pėstininkų Pulkai, kiekvienas po 395605 sk. 24, iš viso	1953029	
Šeštas lauko Pulkas naujo sutaisymo	395605	24
Artilerija	287739	12
Užlaikymui Hetmonams dviejų Janičarų Vėliavų, apskritai	54825	
Fortifikacijoms naujoms Patrankų lieti, Pantonams įtaisyti, Parakudėsios įkurimui . . .	120000	
Kadetų Korpusams	200000	
Invalidams	40000	
Išlaidoms Nepermatytoms	144479	
Suma	6596000	$21^{1}/_{6}$

Totoriai, Lietuviai ir Lenkai bei Lietuviai sujungti.

Tai buvo pirmojoj XIII amžiaus pusėj, kaip Totoriai pasirodė Europos rytuose.

Jų Tėvynė — tai šiądieninė Mangolija. Totorių giminės klajojusios tyruose, laukinės tapė Čingiz-Kano sujungtos. Šis 1213 metais pradėjo vykinti didžiausius savo karo sumanymus, užkariaudamas Kinų šiaurę; paskiau atsigręžė į Vakarus ir pasiekė Kaspijos marias ir Armeniją, visur nešdamas gaisro išgąstį. Totorių avangardas nuo Kaspijos marių per Kaukazą ir Juodųjų marių lygumas atkako į Rusijos Pietus. Čion Totoriai 1223 m. susitiko palei Kalkės upę su susidėjusiais kuopon Pietų Rusijos kunigaikščiais. Ištiko mūšis. Kova buvo atkakli. Rusų kunigaikščiai tapė visai sumušti. Totoriai baisiausiai kankino suimtuosius kunigaikščius, o jų kareiviai vijo bėgančius rusus iki Borystino (Dniepro) upės, paskiau Totoriai grįžo atgal ir išnyko tyruose nepalikdami nei pėdsako.

* * *

Čingiz - Kanas mirė 1227 m., padalinęs plačius savo kraštus tarpo savo sūnų, o vyriausią valdžią paliko vienam jų, vardu Ugadėjui. Šis paliepė

savo broliavaikiui, Batijui, užkariauti Vakarų kraštus. Batijus su savo Totorių ordomis leidosi Europos Rusijon ir įsigrudo jon per Uralo upę. Palei Volgos upę Batijus apveikė Volgos Bulgarus ir jų sostapilę. Didįjį Bulgarą, sugriovė. Paskiau Batijus 1237 metais atsisuko prieš Rusų kunigaikščius. Jis pamušė ir apiplėšė Riazanės, Tvero, Vladimiro kunigaikštystes, Maskvos miestą ir leidosi Naugardo Valstybės linkui. Bet Naugardo nepasiekęs, Batijus atsigręžė į pietus ir, išgrobęs Kozielsko miestą, nors to miesto gyventojai atkakliai gynėsi, jis apsistojo su savo ordomis žemutinėse Dono ir Volgos srityse. Batijus ten įsteigė Auksо-Ordą su sostapile Sarai palei Volgą.

Tokiu būdu Batijus laikotarpyje 1237 ir 1238 metų užkariavo vasaros rytus Rusijos. Totorių viešpatavimas užkariautiesiems labai buvo sunkus „Baskakai" ir kiti Totorių valdininkai su ginkluotais kareiviais palydovais baisiai kankindavo žmones. Totorių jungas buvo labai sunkus ir žeminąs.

* * *

Bet Batijus nesikakino vasaros rytų Rusijos užkariavimu. Jis norėjo užkariauti ir Vakarų kraštus. Ir 1239 m. jis paėmė Černigavo miestą, 1240 metais jis išsirengė ant Kijevo, ir tą miestą paėmė, nors gyventojai gynėsi atkakliausiai. Iš ten Batijus patraukė Volinijon, ją užėmė ir per Karpatų kalnus įsigriovė Vengrijon, o du savo karvedžiu, Baidarą ir Kaidaną, pasiuntė užkariautų Lenkijos. Tuodu karvedžiu, Lenkijon beeidami, pakelėje sudegino miestus Pinsko, Naujapilės, Slanimo, Gardino ir visą tą kraštą pavertė į pelenus. Bet šiem dviem vadam su ordomis iš krašto pasitraukus, Lenkijos linkui, Didis Lietuvos Kunigaikštis, Erdvilis, užėmė kraštą tarp upių Pripetės ir Bugo ir išvaikė Totorių „Baskakus", rinkusius duoklę. Šis įvykis buvo mirtinas Totoriams smūgis, nėsa iki to laiko jie buvo laikomi neapgalimais. Jų ordos, grįždamos iš Vengrijos ir Lenkijos 1242 m., griuvo ant Erdvilio. Tas, susišaukęs Lietuvių ir Žemaičių pasitiko Totorius vietoj, šiandien „Šeibak - Pole" vadinamoj; baisiai kraujingame mušyje jis juos apgalėjo ir pasileidusius iš mušio bėgti vijosi iki Volinijos; čion vėl ištiko mušis su Totoriais ir nors jis juos apgalėjo, ir pats krito pervertas vilyčia ir taipo apgalėjimą savo mirtimi apmokėjo. Ilgą dar laiką žmonės savo dainose garbino Erdvilį, kaipo Totorių apgalėtoją.

* * *

Tokiu būdu Totorių puikybę sulaužė Lietuviai. Va dėliai ko Totoriai ramiai laikėsi Didžiam Lietuvos Kunigaikščiui Gediminui 1333 m. Černigavo ir Kijevo miestus užėmus. Tai tik paskiau, kada viena Aukso - Ordos šakų nuo šios atsiskyrė ir įsitvirtino Podolijoje, Totoriai vėl pra-

dėjo grobį griebti Volinijos ir Kijevo kraštuose. Tada Didis Lietuvos Kunigaikštis Algirdas išėjo jų bausti. Priešai susitiko vietoje „Melini Vandens“ vadinamoje, 1362 m. Mūšis buvo kraujingas. Totoriai liko nuveikti ir D. K. Algirdas įgijo visą Podoliją ir paskiau ten pastatė Smotricos, Kamienco ir Bakotos tvirtoves.

Tais laikais atsirado Azijoj Tamerlanas Baisusis, kurs, apveikęs Taktamišių, ant Aukso - Ordos sosto pasodino Timur - Kotluką. Nuo sosto nustumtasis Taktamišius su savo palydovais atvyko pas Vytautą, Didį Lietuvos Kunigaištį, prašydamas jo pagalbos. Vytautas jį širdingai priėmė, Lydos pilį jam pavedė jo buveinei, palydovams davė žemės apie Vilnių, Trakus, Minską, Gardiną ir Taktamišiui pažadėjo jį vėl Aukso - Ordos sostan įsodinti. Davęs pažadėjimą Didis Kunigaikštis pradėjo ruošties karan. Kijevas tapė paskirtas vieta sutraukti kariuomenei: ten susirinko 70000 kareivių. Iš ten Vytautas leidosi į Rytus ir susitiko su Totoriais, į mūšį jau pasirengusiais ant krantų Vorkslos upės. Totorių buvo 200.000 vyrų; jų priešakyje stovėjo Timur - Kotlukas ir senas murza Edigėjus. Vytautui patarė nepradėti tokios nelygios kovos, juo labiau, kad pats Edigėjus siūlė taikintis [1]).

[1]) Iš priežasties santykių, įvykusių 1386 m. tarpo Lenkų ir Lietuvių, Vytauto kariuomenėje buvo ir Lenkų dalis, o tarpe jų „Wojewoda Szczukowski“, kurs, matydamas Vytautą svyruojant, jam tarė: „Šviesiausis Kunigaikšti! Jus norite mirti ir gailitės savo jaunos ir grakščios žmonos, tad leiskite mums mirti arba išvaikyti tų netikėlių gaujas. Tai buvo tas „Szczukowski“, kuris pirmutinis nuo karo lauko pabėgo.

Bet Vytautas, pasitikėdamas savo narsumu ir savo kariuomenės drąsumu, davė ženklą pradėti mūšį. Tai buvo 12 d. rugpiūčio 1399 metų. Lietuviai rodė narsumo stebuklus, bet jie negalėjo Totorių perlaužti eilių, kurie, didžiai skaitlingi būdami, Lietuvius apšiautė iš visų pusių. Lietuvių žlugimas buvo visiškas. Totoriai pabėgėlius vijosi iki Kijevo. Pats Vytautas tik ačiu savo žirgo greitumui teišsigelbėjo.

Tas laimėjimas Totoriams liko be vaisių. Lietuvos galybė buvo tokia didi, kad Totoriai nedrįso jos užpuldinėti. Kas del Vytauto, tai jis negalėjo tuojau savo sumanymų įvykinti, bet jis jų neliovė siekęs. Taip, nes jam negalima buvo Taktamišiui sosto sugrąžinti, jis 1412 m. tan sostan pasodino vyresnįjį jo sūnų, Žaliąjį Sultoną. Teisybė, kad murza Edigėjus už tą atkeršydamas 1416 m. Kijevą išplėšė, bet, krupaudamas Vytauto, jis tuojau Vilniun pas jį atsiuntė pasiuntinius, kurie jam tarė: „Šviesiausis Kunigaikšti! Senatvė mums darbuose ir šlovėje atėjo, bukime draugai mūsų gyvenimo pabaigoj“. Pasakę tuos žodžius, pasiuntiniai įteikė dovanas: tris kupranugarius, raudona gelumbe apdengtus, ir 27 gražiausius arklius.

Paskiau, prasidėjus Aukso - Ordoj sumišimams ir maištams, Vytautas 1430 m. Vilniuje Totorių Kanais pakėlė Betsabulą ir Herempergą ir, juos apvainikavęs, pasiuntė Aukso - Ordon.

* * *

Totoriai ilgai minėjo Vytauto vardą. Taipo, kada Aukso - Ordos šaka, viešpatavusioji Kryme 1443 m. nebeteko Kano, tai Totoriai atsiuntė pasiuntinius Lietuvon prašyti Didžio Kunigaikščio Kazimiero, idant jis jiems Kanu paskirtu Devlet - Hadži - Girėjų, kurs savo buveinę turėjo Lydos pilyje. Kazimieras pasiuntinių akivaizdoje su didžia iškilme Vilniuje apšaukė Hadžį - Girėjį Krymo Kanu, raudonu rūbu jį apgaubdamas. Po to Lietuvos maršalka, Jurgis Radvilis, su kavalerijos dalimi, jį Kryman palydėjo. Hadži - Girėjus visą ilgą savo viešpatavimą išbuvo Lietuvos draugas.

Vytautui 1430 metais numirus tarpo Lietuvos ir Lenkijos prasidėjo vaidai dėliai Podolijos ir Volinijos kraštų. Tuo pasinaudodami, Aukso - Ordos Totoriai išlengvo pradeda užpuldinėti ir plėšti tuos kraštus. Hadži - Girėjui numirus prie Aukso - Ordos plėšimų prisideda Krymo Totorių plėšimai. Kraštai, kitados gražūs ir turtingi, tapė apleisti; tvirtovės kitados baisios, stovėjo sugriautos ir sudegintos. Tai tik 1489 metais Jonas Albrektas, savo tėvo Kazimiero, Lenkijos karaliaus ir Didžio Lietuvos Kunigaikščio, pasiųstas, Totorius išvaikė, pridirbęs jiems didžių nuostolių.

Bet Lietuva nebeturėjo ramaus gyvenimo.

Po Vilniaus ir Horodlės Unijų 1410 ir 1413 m. Didžios Lietuvos Kunigaikštystės galybė sumažėjo, Lietuvos Senatas ir kitos Valstybės įstaigos po truputį tapė pertaisytos sulig lenkiško kurpalio ir, žinoma, Valstybės aparatas nebegalėjo veikti dabar su tokia pat energija, kaip pirma. Jeigu dar pridursime Lietuvos didikų sauvalę ir jų kovas tarpo savęs, tai suprasime Totorių drąsumo priežastį: jie tada ne tik Minską pasiekė, bet ir pats Vilnius prieš juos drebėjo, kaip tat atsitiko 1506 metais. Tai tik per Mykolo Glinskio pergalę pas Lydą, Vilnius išsigelbėjo nuo Totorių nžgriuvimo.

Nėra reikalo tęsti toliau apžvalgą santykių tarpo Totorių ir sujungtų Lietuvių bei Lenkų. Nuo Liublino Unijos iki Dviejų Tautų Respublikos galo Totoriai užpuldinėdavo, o Lietuviai ir Lenkai tenkinosi vien apsiginimu. Jų autoritetas — galima sakyti — lygus buvo nuliui.

Lietuvos Visuomenės balsai prieš p. Hymanso pasiūlymus.

I.

1921 m. birželio m. 26 d. mes susirinkę Šeduvos miesto ir valsčiaus gyventojai, apie 4.000 piliečių, išklausę pranešimą apie dabartinę Lietuvos padėtį, vienu balsu protestuojame:

1) Prieš visus, kurie verčia surišti mus su Lenkija bent kokiais ankštais ryšiais;

2) Prieš norą sudaryti atskirą Vilniaus kantoną;

3) Prieš skyrimą mums svetimų žemių ir atėmimą mums mūsų Gardino ir aplamai prieš visą, kas siaurina mūsų nepriklausomybę, kas įžeidžia mūsų ekonominius, socialinius ir politinius reikalus.

Po šio protesto pasirašyti yra įgaliojami:

P. Butkus, val. Tarybos pirmininkas.
P. Vaitėkūnas val. viršaitis.
P. Linkevičius, Šeduvos M. narys.
Kun. A. Vaitėkūnas, Progimn. mokyt.

(„Lietuvos Balsas“ Nr. 31).

II.

LINKUVA. Š. m. birželio m. 26 d. įvyko vietos organizuočių surengtasai mitingas, kad išaiškinus žmonėms Lietuvių - Lenkų ginčą ir Lietuvos padėtį išviso imant. Kalbėjo kar. Dineika—mitingo įrengėjas, Darbo Federacijos — J. Žvirblis, šaulių atstovas — K. Jovaiša ir Žydų Bendruomenės — C. Bar'as. Tik darbininkų profes. Sąjunga, nežinia kodel, visai neprisidėjo. Charakteringa, kad toji Sąjunga, vieno Valdybos narių pareiškimu, tėvynės reikalus stato antron eilėn — pirmoje gi vietoje palieka koperatyvo ir tą dieną rengiamojo vakaro rūpesčius. Na, gal būt „nežinomas" nun tikslas pateisina tas priemones! Į žmones visa tai padarė atatinkamo įspūdžio; reikia manyti, kad ir darbininkai įvertins tą prof. Sąjungą ir šalinsis jos.

3000 žmonių minia išnešė rezoliuciją, kurioj griežtai protestuoja prieš p. Hymansu siūlomus 1) ankštus ryšius su Lenkija, 2) prieš sudarymą Vilniaus kantono ir 3) prieš atskirimą mūsų Gardino.

Steig. Seimo atstovas Par. Spudas aiškiai ir įtikinančiai atpasakojo Steigiamojo Seimo darbus, kuo patenkino seniai žmonėmis laukiamų pranešimų rūpimais klausimais.

Vietos orkestras, p. Jovaišo vedamas, šauniai sugrojo (tušus) ir pagrojo (Lietuva, Tėvynė mūsų).

Linkuvos Dėdė.

(„Laisvė" Nr. 148).

III.

1921 m. birželio mėn. 29 d., mes Subačiaus apylinkės gyventojai susirinkę į savo miestelį, skaičium 400 žmonių, ir išklausę pranešimų apie šiandieninę mūsų valstybės padėtį, griežtai protestuojame prieš Hymanso pastatytuosius mums siūlymus.

1) Nesutinkame sueiti su lenkais į bent kokius artimus ryšius, kurie siaurina mūsų nepriklausomybę;

2) Lietuva neturi būti daloma į atskirūs kantonus;

3) Reikalaujame, kad Tautos Sąjunga kuogreičiausiai išvytų lenkus iš mūsų sostinės Vilniaus ir iš užimtų Lietuvos teritorijų.

J. Morkūnas,
P. Breiva,
D. Lukša,
E. Zalieskaitė.

(„Lietuvos Balsas" Nr. 32).

IV.

1921 m. birželio mėn. 29 d. mes Žemaičiai susirinkę iš įvairių Žemaitijos vietų *Kartėnos miestelin* ir apsvarstę apie norus Tautų Sąjungos sufederuoti mus su Lenkais ir pravesti gyveniman Hyman-

so pasiūlymus, griežtai protestuojame prieš tokius mėginimus laužančius žmonių apsisprendimo ir demokratybės teises

Težino visas pasaulis, jog mes visomis savo spėkomis ir atkaklumu stosime prieš lenkų dvarponių Želigovskininkų ir kitų banditų mėginimus išveržti iš mūsų iškovotą, taip brangią mūsų Lietuvos laisvę.

Tūkstantinio susirinkimo įgalioti seka parašai: *Juozas Viršila, Ignas Baltmiškis* ir kiti.

(„Laisvė" Nr. 148).

V.

Onuškės balsas. Skaitlinga minia susirinkę Onuškėn sužinojome, kad Brukselyje, p. Hymanso buvo mėginama įtraukti Lietuvą į artimiausius su Lenkija ryšius. Gerai numanydami, kad, tais pamatais, pasirašytoji su Lenkais taika, negarantuos, Lietuvai pilnos politinės nepriklausomybės: ekonominiai paves ją Lenkijos globai ir kad pastarajai mėginama pavesti Lietuvių apgyventas žemes, arba iš jų sudaryti kokius tai Vilniaus kantonus. Griežtai reikalaujame, kad Lietuvos vyriausybė, nedarytų su Lenkija jokių unijų, nė federacijų. Karštai protestuodami prieš norą mus pavesti Lenkijos vergijai, pareiškiame, kad rasime savyje užtenkamai jėgų, Lietuvos laisvei ir jos teisingiems reikalavimams apginti.

P. Diržis, J. Stankevičius, Jonas Kažemėkas,

Dom. St. Raupis. Seka kelios dešimtys kitų parašų. J. Stelionis, J. Sturkas, S. Riuka, Jurgis Bustavas, K. Diržis, J. Ginotis, J. Raupis, A. Kaupis, J. Adomėnas, mokytojas J. Stukis, A. Baltrušis, P. Širvinskas, M. Gritinaitė, M. Griškėnas, O. Ružebatė, A. Inkluralie, Kirenkas, J. Gurikauskas, M. Griškėnas, M. Stelionis, P. Širvinskas, A. Alionma, K. Galvanauskas, J. Diduokis, A. Vilkas P. Rinkevičius, P. Kanogso, Kazys Ilgaunis, Sek. Semanauskis, Adomas Kostinas, P. Gurgė, Jurgis Kažemėkas, P. Šmergelis, Juozapas Skruodis, Jonas Ginotis, E Aleknenė, A. Aleknenis, M. Tervidila, J. Grigaliūnas, K. Raupis, Antanas Izdunis, Suvinaskan S. Deksna Onuškės klebonas kun. S. Čuvinskas, J. Zankievičaitė M. Čuvinskaitė, U. Čuvinskaitė, K. Perminaitė.

(„Laisvė" Nr. 54).

VI.

Kietaviškio balsas. 1921 metų liepos m. 3 dieną Kietaviškių miestely, Trakų apskritiės įvyko Krikščionių Demokratų Partijos skyriaus šaukiamas susirinkimas, kuriame dalyvavo virš tūkstančio žmonių abiejų lyčių, apsvarstyti Hymanso projekto, dėliai įvykdimo taikos lietuvių su lenkais. Susirinkimo prezidiuman tapo vienbalsiai išrinkti šie žmonės: pirmininku — Vladas Ratkevičius, vice-pirmininkė Petronelė Zubrickienė, sekretoriais Emilija Mikalauskaitė ir Juozas

Bliujus. Po ligų diskusijų susirinkimas vienbalsiai priėmė sekančią rezoliuciją: Apsvarsčius pono Hymanso punktus, pasirodė, kad kai kurie jų mums, lietuviams, labai kenksmingi, nes atneštų mums didžiausias nelaimės ir padarytų mūsų Tėvynei sunkiausią skriaudą.

1. Vilnius ir Trakai tai mūsų senos sostinės; ten gyveno mūsų kunigaikščiai, iš ten jie valdė mūsų Tėvynę; ten lietuvių kalba skambėjo, ten mūsų bočių rankomis kalnai supilti ir pastatytos tvirtovės, šalia kurių ilsis mūsų didvyrių kūnai, jas nuo priešų gynusių. Vilniuje ir Trakuose randasi stebuklingi paveikslai Švenčiausios Panelės, mūsų Motinos ir Globėjos, ten mūsų viltis ir nūsiraminimas. Ten mes einame pagarbinti šv. Kazimiero, Lietuvos Karalaičio, relikvijų. Šalia Vilniaus guli Kalvarija — Jėzaus keliai; juos mes kasmet lankome, nes jie mums primena Jėzaus kančias. Į Vilniaus lenkišką kantoną įeitų grynai lietuviškos vietos, nes Švenčionių, Vliniaus, Lydos ir Trakų apskrity gyvenantieji žmonės lietuviai, tik iš dalies sulenkėję arba sugudėję. Kodel Belgijoje nėra dviejų kantonų, nors ten gyventojai dviejų tautų! Taigi ir pas mus daryti Vilniaus kantoną neleistina.

2. Lenkai nori užgriebti svetimos žemės, kas ateity sukels karą, o mes su savo kaimynais kariauti nenorime. Lenkai įbrido į didžiausias skolas, o mes jų skolų mokėti nenorime.

3. Dar rusų mokyklose istorija mums skelbia, kad Lietuva susidaro iš Vilniaus, Kauno ir Gardino gubernijų. Nors Gardino gubernijoje skamba daugumoje gudų kalbą, bet ten senovėje gyveno lietuvių tauta. Gardinas niekumet neprigulės prie Lenkijos. Gardinas seniau buvo Lietuvos miestas ir dabar turi mums prigulėti. Seinai ir Punskas — tai lietuvių žemės, o kodel ponas Hymansas jas skiria Lenkams? O kam mums Minsko gubernijos dalys ir kaip kurios Vilniaus gubernijos vietos, kur gyvena gudai pravoslavai. Ateityje pradės ieškoti šių žemių Rusija. Kad išvengus karo, mes bijome šių žemių priglaustì, o kokiam reikalui ponas Hymansas Lietuvai jas siūlo, nejaugi mūsų pražūties norėdamas!

Pirmininkas *V. Radkevičius.*
Vice-Pirmininkė *P. Zubrickienė.*
Raštvedžiai: *E. Mikalauskaitė, J. Bliujus.*
(„Laisvė“ Nr. 54).

VII.

Mes, Semeliškio valsčiaus gyventojai lietuviai drauge ir Semeliškio miestelio žydai skaitliuje į 6000 žmonių, 17—VII—21 m. susirinkę Semeliškio m. ir apsvarstę Lietuvos politinę padėtį sąrišyje su Brukselio ir Genevos derybų pasekmėmis, per savo žemiau pasirašiusius įgaliotinius išreiškiame savo širdies skausmą, pasipiktinimą ir protestą:

I. Prieš T. Sąjungos pastangas, prieš mūsų Nepriklausomybę ir norus sujungti su lenkais ankštais ryšiais;

II. Prieš pražūtingus visai mūsų tautai Brukselio punktus ir Genevos pasiūlymus, stumiančius mus lenkų vergijon;

III. Prieš žvėriškus apetitus — išplėšimą iš Lietuvos kūno jos širdies — Vilniaus — ir sudarymą Vilniaus kantono ir jo seimo;

IV. Prieš atplėšimą mums amžiais priklausančio Gardino, Seinų, Punsko ir kitų lietuviškų kraštų, o priskyrimą mums svetimo gaivalo ir jų žemių;

V. Prieš pasiūlymą p. Hymanso demobilizuoti ir mažinti mūsų jėgas, saugojančias Lietuvos nepriklausomybę ir amžino mūsų žmonių pavergimo lenkais.

VI. Aprobuojame mūsų valdžios nusistatymą ir sveikiname ją, atmetusią Genevos sąlygas ir tuo parodžiusią, kad ji teisingai ir sąmoningai reiškia mūsų, Lietuvos piliečių, tvirtą valią.

VII. Reikalaujame ir pabrėžiame, kad mūsų valdžia ir toliau vykintų savo pareikštą nusistatymą.

Mes prižadame visomis jėgomis palaikyti valdžią šios politikos vykinime: nenuleisime rankų, kol bus Tėvynei pavojus, ginsime galvas dėdami už Lietuvos nepriklausomybę ir kovosime apskritai prieš visą, kas tik įžeidžia mūsų tautą.

Todel šalin unija su lenkais, šalin federacija, kaip lygiai ir padalinimą Lietuvos į kantonus.

Tegyvuoje ir tebūnie per amžius tik viena nepriklausoma, demokratinė Lietuva su sostine Vilniumi.

Susirinkimo prezidiumas (*J. Veseckas*
(*Petras Kanavičius.*

Panašaus turinio protestas ir reikalavimas nuo:

IV. Obelių valsčiaus 5000 žmonių susirinkimo.

V. Merkinės valsčiaus 1000 žmonių susirinkimo. Po protestų pasirašė į 50 įgaliotų 17. VII. 21.

VI. Nemunaičio valsčiaus 2700 žm. sus-mo. 17. VII. 21.

VII. Varėnos miestelio 1806 žmon. 17. VII. 21.

VIII. Perlojaus miestelio 2000 žmon. sus-mo 17. VII. 21.

IX. Žiobriškio bažnytkiemio (Rokiškio apskr.) 24. VI. 21.

X. Kretingos, Palangos, Plungės, Salantų, Darbėnų, Grūšlaukės, Laukžemio susirinkę Laukžemyje per Škapliernos Mot. Šv. atlaidus.

XI. Alančių krikšč.-demokratų skyriaus 300 žm. sus-mo 4. VI. 21.

XII. Miezišlkių apylinkės į 5000 žm. sus-mo 3. VII. 21.

XIII. Katalikų moterų draugijos Mariampolės skyriaus 28. VI. 21.

XIV. Krikšč.-darbininkų profesinės sąjungos Panevėžio skyriaus 26. VI. 21.

XV. Pažėrų parapijos piliečių 10. VII. 21.

XVI. Šiaulių krikšč.-demokratų partijos skyriaus, Darbo Federacijos skyriaus ir atsilankusiųjų svečių 10. VII. 21.

XVII. Šilavoto (Mariampolės apskr.) gyventojų (3000 žm.) sus-mo 26. VI. 21.

XVIII. Šv. Juozapo darbininkų draugijos A. Panemunės skyriaus.

XIX. Šiluvos valsčiaus 10. VII. 21.

XX. Raguvos pavasarininkų, Šaulių būrio, krikšč.-demokratų skyr. ir vietos gyventojų viešojo susirinkimo 10. VII. 21.

XXI. Punsko krikšč.-demokratų skyriaus surengtojo viešojo sus-mo iš 2000 žm. 26. VI. 21.

XXII. Balnikų valsčiaus ir parapijos į 2000 žm. sus-mo 3. VII. 21.

XXIII. Sėdos pavasarininkų skyriaus 10. VII. 21.

XXIV. Varlaukio apylinkės 1337 gyventojų sus-mo 10. VII. 21.

XXV. Garliavos valsčiaus gyventojų 26. VI. 21.

XXVI. Ramygalos Šaulių skyriaus 16. VII. 21.

XXVII. Ramygalos mitingo per Škapliernos Šv. M. 16. VII. 21.

XXVIII. Adominės filijos (Panevėžio apskr.) 600 žmonių sus-mo 26. VI. 21.

XXIX. Šimonių apylinkės piliečiai 2000 žmon. sus-mo 17. VII. 21.

XXX. Zapyškio mitingo per Šv. Jono atlaidus (į 7000 žm.).

XXXI. Naumiesčio valsčiaus (Panevėžio apskr.) gyventojų. Ant keliolikos didelių lapų seka 2000 parašų.

XXXII. Utenos apylinkės gyventojų 5000 žm. susi-mo 26. VI. 21.

XXXIII. Siesikų valsčiaus gyventojų, krikš. demokratų, Darbo Federacijos, „Pavasario“ skyrių narių — 26. VI. 21.

XXXIV. Pašvitinio miestelio ir valsč. gyventojai — 31. VII. (Apie 3000 žm.).

XXXV. Paystrio apylinkės Pumpėnų valsč. gyventojai 24. VII.

XXXVI. Gudelių II valsč. (Mariampolės apskr.) 31. VII. (virš 2000 žm.).

(„Laisvė“ Nr. 177).

VIII.

VAŠINGTONAS (Elta) XI. *Amerikos Lietuvių R. K. Federacijos Seimas Brooklyn'o* mieste rugpiūčio 30 ir 31 d. priėmė šias rezoliucijas užsienio politikos ir Lietuvos Laisvės Paskolos klausimais.

Del užsienio politikos priimtos šios rezoliucijos:

„1. Nenorime ir nepripažinstame žalingų mūsų kraštui unijų, ir konvencijų su Lenkija.

2. Protestuojame ir atmetame visus pasikėsinimus padalinti Lietuvą į atskirus kantonus.

3. Reikalaujame, kad Vilnius— mūsų sostinė, Gardinas, Seinai ir kitos lietuvių teritorijos būtų mums Lenkų grąžintos.

4. Džiaugiamės — Pabaltjūrio Valstybių įsikūrusia Sąjunga, palaikydami broliškus santykius su Latviais, Estais ir Suomiais.

5. Remiame ir klausomės Lietuvos atstovo Amerikoj, rūpindamies išgauti pas Amerikos Prezidentą Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą, aktingai skubėdami pagalbon kiekvienam Atstovo valstybiniam darbe".

(„Laisvė" Nr. 226).

IX.

Spalių 20 d. vakare 8 valandą Liaudies Namuose įvyko didelis mitingas. Prisirinko daug inteligentų, daug kariškių, daug darbininkų. Teatro salė pilnintėlė, stovinčių ir sėdinčių žmonių, sausakimša prigrūsta. Jaučiasi pakeltas ūpas.

Pirmutinis kalba *prof. Voldemaras*. Spausdintais dokumentais iš Ženevos prirodinėja kenksmingumą Lietuvai Hymanso projekto. Sulig jo ne tik mes negauname Vilniaus, bet dar pa-

kliūname į žabangus, gudriai paslėptus jame, prarandame savo nepriklausomybę, savarankiškumą, ekonominę gerovę ir nusilpnėję virstame lenkų provincija. Baidymas, kad per galintį toliau kilti karą visgi prarasime nepriklausomybę, panašus yra raginimui: piliečiai, kadangi kada nors mirsime, tai vely tuojau patys nusižudykime, pasirašydami po Hymanso projektu.

P. Marčiulionis priminęs Lietuvos patrioto Katkevičiaus maldą į Zigmantą Augustą, perspėja Lietuvos visuomenę, kad saugotųs dabar tokių žmonių, kurie, eidami Liublino laikų didikų pėdomis, veda pražūtin visą Lietuvą.

P. Digrys prirodinėja nedemokratingumą Hymanso projekto Vilniaus kantono reikalus sutvarkant, kur duodama lenkams teisė ponauti ant kitų tautų ir visos Lietuvos pavergimą Lenkijos naudai. Tą darydama Lietuvos delegacija priėjo savo liepto galą.

P. Riauka bando patenkinti valdžios ir delegacijos žygius, bet pasidaro didžiausis triukšmas ir jis, nieko ypatingo nepasakęs, atsitraukia publikos ujamas.

P. V. Krėvė pareiškia, kad vyriausybė, norėdama ir toliau vadovauti tautai, turi atvirai prisipažinti prie savo klaidų ir eiti drauge su visuomene.

P. Ambrozaitis savo kalboje protestuoja prieš

visokias derybas ir pasmerkia Hymanso projektą, tvirtindamas, kad ir St. Seimas jo nepriims.

P. Kavalis darbininkų vardu prižada su ginklais rankose stoti į kovą prieš įvykdinimą Hymanso projekto.

P. Vogelis primena Airių šaulių pavyzdį; jų kovą su galinga Anglija ir pataria eiti jų pėdomis, bet nesiduotis apgauti visokiais projektais.

Prieš uždarant mitingą išnešama rezoliucija, kurioj pasmerkiama sutartis su Lenkais Hymanso projektu, kaipo pavergimo įrankis Lietuvos nepriklausomybei. Vilniaus lenkų pogromas surengtas lietuviams ir išreiškiama pasmerkimas St. Seimui dėliai jo pataikavimo lietuvių valdžios delegacijai.

Pavojinga yra, kada tautoje valdžios teises ir priedermes ima savintis žmonių susirinkimai, dar pavojingiau, kada jie išdrįsta Steigiamam Seimui primėtinėti kaltes ir reikšti pasmerkimo. Tada ramus neskubus sunkios padėties apgalvojimas minios akyse vadinamas kitu vardu ir daroma, kad jis būtų negalimas.

(„Laisvė“ Nr. 238).

X.

1. XI. 1921. Kauno miesto Rotušės salė. Didis nepriklausomų Lietuvių susirinkimas, kuriame dalyvavo taipogi Klaipėdos - Memelio, Vilniaus ir Amerikos Lietuvių atstovai, pripažinęs politiš-

ko Lietuvai momento rimtumą iš priežasties pasiūlymo per Tautų Sąjungos Hymanso projekto, vienbalsiai, nuodugniai klausimą ištyrinėjus, priėmė sekamą rezoliuciją:

1. Hymanso projektas, toli gražu neišspręsdamas lietuvių - lenkų ginčo jo svarbiausioje dalyje, o tai kas liečia Vilniaus apskritį, siūlo Lietuvai mandagiai paslėptoje formoje vien su Lenkija Uniją, tai yra tat, ko Lietuva nei manyti nemanė, kreipdamasi į Tautų Sąjungą dėliai Vilniaus klausimo išrišimo.

2. Hymanso projektas suteikia Lenkijai tokių ant Lietuvos plačių teisių, kad reikia abejoti, ar būtų galėjusi Lenkija tas teises įgyti, net ginklu Lietuvą užkariaudama.

3. Pripažinimas Lietuvai Vilniaus, sulig p. Hymanso projekto, nei jokios svarbos neturi, nes Lietuvos Valdžios Vilniuje veikimas, apsiaustos lenkų armijos, valdininkų ir lenkų milicistų, — būtų visiškai paralizuotas.

4. Dviejų oficialių kalbų įvedimas apskrityje, kame gyventojų baltarusių ir žydų skaitlis yra daug kartų už lenkų didesnis, yra teisėtumui ir pamatiniams demokratijos principams prieštaravimas.

5. Įvedimas laisvon neokupuoton Lietuvon lenkiškos kalbos, kaipo oficialės ir tai pirmon vieton, turi pamatą ne teisėtumo reikalavimuose, bet polonizacijos pageidavimuose — o tai, idant pa-

lengvinus imperialistiškus siekius visą Lietuvą supolonizuoti, tuo tarpu neduodant laisvosios Lietuvos piliečiams teisės Vilniaus kantone tarnauti.

6. P. Hymanso projektas, duodamas Lenkijai galimybės kištiesi į vidujinius Lietuvos ir užsieninius reikalus, nieku paverčia šios paskutinės nepriklausomybę ir suverunumą, iš Lietuvos liktinės darydamas „vidujinį Lenkijos klausimą" — tai yra tat, apie ką lenkai visuomet svajojo.

7. Finansinių klausimų koordinavimas prispirtų Lietuvą mokėti nesuskaitomas Lenkijos skolas ir įstumtų mūsų kraštą vargan kuomet šiandien mes esame daug geresniame ekonominiame padėjime už Lenkiją.

8. Karišk̦ųjų jėgų koordinavimas įtrauktų Lietuvą į nuolatus lenkiškųjų avantiūristų su kaimynais karus, priverstų mūsų jaunuomenę aukoti savo gyvybę svetimuose kraštuose lenkiškojo imperializmo labui; ši koordinacija atitrauktų mūsų kraštą nuo ramaus ir kultūringo darbo, apkraudama Lietuvos piliečius sunkia našta karo mokesčių ir rekvizicijų, išlupamų lenkiškųjų žandarmų botagu.

9. Devintasis projekto paragrafas po raide C, leidžiantysis įvesti lenkų armiją Lietuvon net ramiu laiku, yra lygus užėmimui Lietuvos be karo.

10. Neišvengiamas ateityje lenkiškojo imperializmo žlugimas įtrauktų Lietuvą stipriai Hymanso projektu su Lenkija surištą amžinon prapultin.

11. Projektas švelniai tylomis apeina prijungimą prie Vilniaus kantono gelžkelio Gargdinas — Dvinskas, Druskininkų, Seinų, Punsko ir kitų vietų, nuo amžių lietuvių apgyventų, su kuo mes niekados negalime sutikti.

12. P. Hymanso projektas suteikia Lenkijai teisių įsimaišyti net į klausimus, liečiančius Klaipėdos apskrities likimą.

13. Nurodydami visą eilę biauriausių įvykių į kurios Santarvė ikišiolai nei liepti neatsiliepia, kaip tai: Želigovskio avantiūrą, pradžioje kaipo maištininko, o dabar oficialiai lenkų veikėju pripažinto; pasitičiojimą iš S. Šilingo, varkstančio Vilniaus kalėjime, ir iš kitų; didžiausios baisenybes ir pražangas lenkų armijos ir lenkų valdininkų „neitralinėje zonoje", pagaliau barbariški Lenkų veiksmai Vilniuje, panaikinimą lietuviškųjų gimnazijų, prieglaudų ir niekšiškas su nekaltais vaikais pasielgimą — mes negalime pamatuotisi 13 paragrafo p. Hymanso projekto viltimi, kad anas duos mums galimybės šį tą projekte pakeisti, kas vėliau pasirodytų nepritaikoma praktikoje, negalime tikėti, idant 13 paragrafas apgintų Lietuvą nuo lenkiškų išsišokymų, po tuo projektu mums pasirašius.

14. Be to, p. Hymanso projektas, kuris stengiasi atnaujinti Liublino Uniją, tokios nelemtos at-

minties, suteiktų mums tokių pat pragaištingų pasekmių, kaip ir pirmoji Unija.

Visa kas pasakyta, suglaudžiant, atrandame, kad p. Hymanso projektas Lietuvai yra nepriimtinas, ir prižadame paturėti Valdžią visomis mūsų jėgomis ir eiti su ja išvien, jeigu ana atsisakys p. Hymanso projektą priimti.

Ši rezoliucija turi būti apskelbta kaip lietuvių taip ir užsienio spaudoje.

Klaipėdos apskrities atstovai, Amerikos Lietuviai ir visi apsilankiusieji prižadėjo Lietuvai savo moralę ir medžiaginę paramą, p. Hymanso projektą atmetus, ir kovoti ateityje už Lietuvos nepriklausomybę.

(„Aidas“ Nr. 263, 6. XI. 1921).

Baltarusių (Gudų) Konferencija Pragoje.

Mes imame iš laikraščio „Aidas“ Nr. 236, leidžiamo Kaune, kas eina toliau:

„Pragoje 25—29 Rugsėjo 1921 m. įvyko tautinė ir politikinė Baltarusių visokių politinių partijų ir tautinių Baltarusijos, Lenkų ir Bolševikų užimtos, organizacijų atstovų, konferencija taipo gi gudų atstovų iš Lietuvos ir Latvijos.

Konferencijos objektas buvo išnagrinėti politikos padėtį, remiantis daviniais, atstovų suteiktais ir išnešti rezoliuciją Baltarusių tautos likimui sutvarkyti. Iš pareiškimų susidaro baisus paveikslas terroro, plėšimų, persekiojimų, kuriuos Baltarusių tauta kenčia iš Lenkų okupantų priežasties. Visos tautinės Baltarusių organizacijos, skaitlingos mokyklos, kooperatyvai, bibliotekos, laikraščiai ir t. t. yra Lenkų uždaromi arba panaikinami.

Žmonės, Baltarusiai, užsiimantieji politika arba socialiu gyvenimu be pasigailėjimo persekiojami ir kankinami kalėjimuose arba koncentracijos stovyklose. Baltarusių mokyklų mokytojai yra pakeičiami Lenkų mokyklų mokytojais iš Poznanės arba iš Galicijos. Vieni gudai mokytojai yra sodinami kalėjiman, kiti siunčiami Krokuvon,

neva mokytiesi lenkiškai. Lenkų valdžios griežtumas ir begėdiškumas užimtuose kraštuose perviršiją visokį saiką ir neturi panašių pavyzdžių istorijoj. Gana, kad pasivadinsi gudu ir jau ant savęs užtrauksi daugeriopus persekiojimus. Nors tarp Baltarusių dauguma stačiatikių, įžeidžiamą tikybos jausmas ir vartojama varas; neatsižvelgia į atkaklius gyventojų stačiatikių protestus, cerkves lenkai sekvestruoja ir perdirba Romos - katalikų bažnyčiomis.

Baltarusių gyvenimas kraštuose, Sovietų užimtuose, ne tokis baisus, nors taipo pat be jokio laimės spindulėlio; ir tiktai kalbose Baltarusių atstovų iš Lietuvos ir Latvijos girdžiasi atbalsių ramaus politinio ir socialio gyvenimo. Savo rezoliucijose Baltarusių Konferencija išnešė kuoenergingiausį protestą:

1. Prieš niekšišką Rygos sutartį, kuri nuo Baltarusijos atėmė teritoriją 113000 kv. kilometrų su 4500000 Baltarusių gyventojų, Lenkijai priskirtų ir 153000 kv. kilometrų plotą, Maskvos Sovietams atiduotą.

2. Prieš baisų terrorą Lenkų okupantų ir Maskvos komisarų žvėriškumą.

3. Prieš plėšimo ir galvažudysčių aktus, pridirbtus Balakavičiaus — Savinkovo gaujų suorganizuotų Varšavoje.

4. Prieš imperialistiškus Lenkijos užsimanymus, kas liečia Vilniaus ir Gardino teritorijas,

kurios nuo neatmenamų laikų yra Baltarusių ir Lietuvių valdomos ir kame, net sulig Lenkų 1817 metų statistikos, Lenkai tesudarė nuo 1 iki 8%.

Statydamiesi sau tikslą, sujungti visas Baltarusių teritorijas ir iš anų sutverti Baltarusijos Respubliką, demokratinę, nepriklausomą ir suverenę, Konferencija Vilniaus klausimo rišime, energingai protestuodama prieš Lenkijos politiką, visus savo užjautymus atiduoda kaimynui, draugavime išmėgintam — tai yra demokratingai Lietuvai. Konferencija pasiuntė širdingus pasveikinimus telegrafu Lietuvos ir Latvijos Seimams. Podraug ir pati Konferencija yra gavusi daugybę pasveikinimų. Reikia pažymėti visišką atstovų bendramintybę. Tiktai trijų atstovų, — Varšavos organizacijų pasiųstų, kurie vadino save Baltarusiais lenkiškosios orientacijos, — kalbos praskambėjo kaipo dissonansas kai kuriuose klausimuose, bet ir jie energingai liudijo baisų terrorą, siunčiantį Lenkų okupuotoje srityje ir savo balsus prikergė prie Konferencijos išneštų protestų.

N-y.

Praga, 1 Spalio 1921 m.

Nota Lietuvos Užsienio Reikalų Ministerio Tautų Sąjungai.

Kaunas, 24 Spalio 1921 m.

Pone Generalis Sekretoriau.

Turiu garbės prašyti tamstos teikties pranešti Tautų Sąjungos Tarybos žiniai, kas žemiau seka:

Lietuvių persekiojimas Vilniaus mieste iš Lenkijos valdininkų pusės paskučiausiu laiku įgavo nepritirto iki šioliai išsiplėtojimo.

1. Rugsėjo mėnesyje Lenkų Valdžia išleido paliepimą uždaryti Lietuviškąją mergaičių Gimnaziją, kuri jau treti metai veikė ir kuri paskutiniais mokslo metais turėjo apie 200 mokinių.

2. Pirmąją šio Spalio m. dieną Lenkų Valdžios agentai, lydžiami ginkluotos muškietais policijos virtinės, atvyko Lietuviškosios Gimnazijos buveinėn (Šv. Jurgio gatvė, 38), kame, greta Lietuviškosios Gimnazijos, turinčios šįmet su viršum 500 mokinių, buvo įtaisyta, bernaičių ir mergaičių, mokytojų seminarija, aukštesnioji pirmamokslė mokykla ir aukštesnieji lietuviški kursai suaugusiems. Agentai stačiokiškai iš klasų išvijo mokinius aukštesniosios pirmamokslės mokyklos ir mokytojų seminarijos, taipo gi gimnazijos direktorių, profesorių Mykolą Biržišką podraug su

šeimyna, gyvenantį tuose pat namuose. Išvyti mokiniai, taipogi ir tie, kurie rinkosi paskirtu jų pamokoms laiku, susispietė apie namų duris, policijos saugojamas, ir netrukus šis būrys padidėjo nuo atvykusiųjų lenkiškosios (Lelevelio vardu) gimnazijos mokinių ir lenkų studentų. Policijos komisorius reikalavo, idant susirinkusieji lietuviai mokiniai išsiskirstytų. Niekas nesijudino. Tada jis garsiu balsu išdavė paliepimą užmauti durtuvus ir pulti mokinius. Šie pasitraukė ir užgiedojo tautišką Lietuvos imną. Tada policijos agentai šoko ant mokinių ir juos mušė kumščiomis ir šautuvų kurčgaliais. Tai buvo ženklas lenkų studentams iš „Harcerzy“ (Scouts) organizacijos, apsiginklavusiems pagaliais, kad pultų ant Lietuvių. Tokiu būdu išvaikė Lietuvių mokinių būrį, tarp kurių keletas dešimčių buvo sukruvinta ir primušta (Stepanija Kuktaitė, Konstancija Pasinaitė, Jackevičaitė, Banytė, Rimšaitė, Vincentas Kauza, Juozapas Kukta ir t. t.). —

Nuo tos dienos Lietuvių gimnazija tapė pavesta Lenkų gimnazijos, Lelevelio vardo, direkcijos valdžiai.

Maždaug 1000 Lietuvių mokinių tapė įstumta padėtin negalėjimo tęsti toliau savo mokslą.

Jie pasiryžo ant oro, už miesto, tęsti savo mokslą tolei, kolei leis temperatūra, bet Lenkų valdžia tatai jiems greitai uždraudė. Tada jie susibūrė vienan internatan, kuris dar tebebuvo Lietuvių rankose. Bet Lenkų vyriausybė nepavėlavo jų išvaryti ir iš šios paskutinės pastogės.

3. Penktą dieną šio Spalio m. Lenkų vyriausybė pradėjo varinėti Lietuvių vaikus iš prieglaudos, vadinamos Didžia Lietuvių Prieglauda. Šioji operacija, buvo kiek sustabdyta ačiu praloto Mikalkevičiaus įsikišimui, bet ant rytojaus tapė vėl atnaujinta ir vaikai nuo 4 iki 7 metų iš savo prieglaudos tapė ištremti. Tokiu būdu 247 vaikai ir 30 tarnautojų atsidūrė gatvėje.

4. Už keleto dienų prieš šį įvykį, kurio baisumui pavadinti mes net tikro vardo nesurandame, Lietuvių Komitetas šelpti karo aukoms, nupirkęs namus ir atlikęs reikalingus pataisymus, ten įtaisė bendrabutį mokiniams. Lenkų vyriausybė tuojau tuos namus rekvizavo, iš jų Lietuvių mokinius išvarė ir ten jų vietoj patalpino kelio darbininkus, atgabentus iš Lenkijos, nors tie namai tolokai nuo gelžkelio stoties ir nors daug namų visiškai tuščių buvo arti stoties.

5. Ketvirtą šio Spalio m. dieną Lenkų kareiviai apsupė Lietuvių mokinių bendrabutį, Markučiuose, Vilniaus priemestyje, ten kratą padarė ir konfiskavo keletą šimtų sodininkystės padargų, prigulenčių bendrabučio mokiniams. Vaikai jais naudodavosi bulvių ir daržovių auginimui.

6. Lenkų vyriausybė užpuldinėja lietuvių kooperatyvus ir visai privačius prekybos namus, vien del to, kad jie Lietuvių rankose. Taipo ji atsisakė užregistruoti kooperatyvą „Laimė“ iš prie-

žasties Lietuvių kalbos vartojimo ir paskiau paliepė jį kaipo neužregistruotą uždaryti. Tokiu pat būdu jie uždarė „Lithuanian Sales Corporation".

Visi įvykiai, apie kuriuos aš čion turiu garbės Tamstai pranešti, yra vien silpnas atpaveikslavimas tos be vilties lietuviškojo gaivalo padėties po generolo Želigovskio valdžia.

Asmeninė neliečiamybė jo yra panaikinta. Kiekvienas asmuo, kuris tik lietuviškai gatvėse arba viešose vietose kalba, gali būti sulaikytas, sumuštas, iškoneveiktas, išvytas kaipo Lietuvos agentas.

Visi lietuviškieji Vilniaus laikraščiai tapė konfiskuoti.

Šiais nežmoniškais įsakymais Lenkų valdžia mėgina panaikinti visas Lietuvių Vilniuje įstaigas ir suparaližuoti visokį pasipriešinimo jų aneksijos sumanymams, įvesdami tikrą terroro padėtį.

Lietuvos Valdžia, turėdama prieš save tą nepakenčiamą dalykų stovį ir savo domę atkreipdama į Lietuvių gyventojų šauksmo gelbėti, turi garbės prašyti Tautų Sąjungos teiktis neatidėliojant imtėsi priemonių, sustabdyti lenkų persekiojimams ir išplėsti savo aukštai užstočiai Lietuvių gaivalo Vilniaus krašte, generolo Želigovsko užimtame.

Teikitės priimti, — aš Tamstą, Pons Generalinis Sekretoriau, prašau, — mano aukščiausios pagarbos patikrinimus.

(parašas) *Dr. J. Purickis,*
Užsienio Reikalų Ministeris.

Rodyklė.

		pusl.
	Prakalba	3
I.	Pastaba del „Wilno ar Vilnius"	5
II.	Suum cuique — kiekvienam kas jo	11
III.	Tai, ko užmiršti neleistina	17
IV.	Du garsiu lenkų mokslo vyru ir Lenkų - Lietuvių ginčas	21
V.	P. Hymanso pasiūlymas — pagrindas mūsų ir Lenkijos deryboms	29
VI.	Lietuva, Lenkija ir p. Hymanso pasiūlymai	39
VII.	Didžios Lietuvos Kunigaikštystės Biudžetas 1775 metais	47
VIII.	Totoriai, Lietuviai ir Lenkai bei Lietuviai sujungti	55
IX.	Lietuvos Visuomenės balsai prieš p. Hymanso pasiūlymus	63
X.	Baltarusių (Gudų) Konferencija Pragoje	81
XI.	Nota Lietuvos Užsienio Reikalų Ministerio Tautų Sąjungai	85

„VARPO“ B-VĖS SPAUSTUVĖ. KAUNAS, LAISVES ALEJA 60.